

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ФАКУЛТЕТА ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ

НАДМОЩИЕ И ПРИСПОСОБЯВАНЕ

24-25 април 2017 г.

РЕЗЮМЕТА НА ДОКЛАДИТЕ

Езиковедски четения

I. Отношенията между езиковите равнища през призмата на взаимната интерференция или на доминацията

Suffixes that create hypocoristic feminine names in the Serbian anthroponymy

Anca-Maria Bercaru

The Serbian system of personal names contains three major categories of anthroponyms: traditional names, Christian names and modern names.

The category of traditional names contains in its turn two subcategories:

1. Traditional compound names and their hypocoristic forms.
2. Traditional names that come from common words and other proper names.

In the present paper we are submitting to analysis the formation of the feminine hypocoristic forms through the process of derivation with suffixes. The inventory of Serbian feminine names is rich in derivatives and derived hypocoristic names. Feminine hypocoristic forms created through derivation present the following structure: *a vowel root*, extracted usually from the theme of compound names, *a suffix* and *a feminine desinence*, such as is the example of the feminine names *Ra-č-a*, *Ra-j-a*, *Ra-š-a*, created with the suffixes *-č-a*, *-j-a*, *-š-a* from the vowel root *Ra-*, extracted from the theme *Rad-* of the compound names *Radmila*, *Radoslava*.

In our paper we present a series of old and actual, productive and less productive suffixes that lead to the formation of feminine hypocoristic forms.

Деминутиви в онтогенезата: взаимодействие между езикови равнища

Юлияна Стоянова

Докладът разглежда ролята на деминутивите в комуникацията между възрастни и деца във връзка с твърдението, че употребата им стимулира ранното езиково развитие. Въз основа на данни от различни езици се формулират хипотези, които се тестват върху български емпиричен материал: 1) употребата на деминутиви в речта на възрастните към децата улеснява сегментацията на речевия поток, като регулизира прозодичната структура, елиминира финалното ударение и увеличава броя на думите с еднакви или сходни завършеци; 2) благодарение на употребата на деминутиви в речта на възрастните се увеличава броят на трудни за овладяване фонемни сегменти и на средисловни клъстери във входните езикови данни, което повлиява положително овладяването им; 3) деминутивите в речта на възрастните предлагат на децата словообразователни модели, придружени от типични морфонологични редувания, при което допринасят за по-ранната им поява в детската спонтанна продукция; 4) употребата на деминутиви в речта на възрастните увеличава броя на думите с относително прозрачна словообразователна структура, като позволява на децата рано да усвоят типични словообразователни модели. Българските данни потвърждават така формулираните хипотези, илюстрирайки сложната взаимовръзка и взаимодействие между различните езикови равнища в процеса на езиковата онтогенеза.

Звукоизображение – комуникативно приспособяване на българските идеофони

Мира Ковачева

Една от особеностите на спонтанната реч е използването на дискурсивни частици, чиято семантика задължително се допълва от характеристики на контекста, езиков и ситуационен. При провеждането на сравнителен анализ на английска и българска спонтанна реч се очерта огромна количествена разлика между двата езика по отношение на един тип дискурсивни частици. Многобройните такива частици в български бяха идентифицирани като идеофони. Идеофоните като типологическа категория са звукоизобразяващи думи, принадлежащи към експресивната лексика. Те може да са звукоподражателни, но може и да не са (*пляс*, *цоп* от една страна и *так*, *люш* от друга). Според експертите в областта, идеофоните масово се приемат за междуметия, но се отличават значително от тях. Те са близки до жестовете по функция и чрез общите сетивно-моторни възприятия на говорещия и слушащия се приспособяват към комуникативните намерения на говорещия. За българските идеофони се установи преобладаващо значение изобразяване на траектория (*хвъър*) или начин на действие (*шушу-мушу*).

Интересен факт за български е високата продуктивност на идеофоните при образуване на глаголи от най-ранна древност (*фрасна*, *цопна*, *бръмча* и др., срв. етимологическите

изследвания на Живка Колева-Златева). Рядко явление от типологична гледна точка, но често в българска спонтанна реч, е обратната деривация от глаголи към идеофони чрез отсичане/фрагментация:

Плюв плюв против уроки.

Ще дойде контрола и скъс билетчето (четиригодишно дете).

От теоретична гледна точка това е особен случай на четиричленния модел на аналогия: идеофон > глагол = глагол >идеофон.

Проучване на примери потвърди преобладаващото значение на получените идеофони като траектория (изобразяване на действие като „вербален жест“).

В настоящия доклад се предлага семантична мотивация за разговорното значение на глагола *цъфвам/цъфна* „озовавам се някъде неочаквано“ на базата на горните разсъждения.

За синтактичните връзки в българското изречение

Петя Осенова

В българския език е прието, че има четири типа синтактично свързване: съгласуване, предложно свързване, прилагане и управление.

Съгласуването е връзка, при която един елемент-контролер и един контролиран елемент споделят някои общи граматически характеристики (напр. род и число в именните фрази *висок стол, добра жена* и др.). Предложното свързване свързва пълнозначна дума с име, местоимение или наречие (напр. *излизам от стаята; алчен за злато* и др.). Тази връзка разчита на присъствието на явен изразител – предлога. Затова е лесна за разпознаване.

Прилагането е връзка, при която думите не си влияят граматически една на друга (напр. *вървя бързо; река Вит*). При управлението една дума налага на друга дума определени граматически характеристики, т.е. управлява я. Типичните думи, които управляват, са глаголите и предлозите (*виждам я*).

В този доклад ще представя случаи на взаимодействие на тези връзки, както и областите на тяхното действие. Много често на повърхността е видима една от връзките, но всъщност присъства (и) друга. Така например подлогът се съгласува със сказуемото, но сказуемото всъщност управлява подлога и изисква той да бъде в номинатив. При предложното свързване има и връзка управление, защото предлогът изисква косвен падеж (близостта между тези две връзки се отбелязва също от Пашов (2005: 276) и Пенчев (1984: 14)). При именните фрази от типа NN – *чаша вода* и *литър мляко* връзката на повърхността е прилагане, но в действителност е управление. При апозитивните именни фрази от типа NN – *дядо Иван* и *леля Жана* всъщност има съгласуване по биологичен пол, а оттам – и по граматичен род.

Така в рамките на една и съща синтактична група може:

- да се реализират различни връзки (при NN – съгласуване и управление)
- едновременно да се реализират две връзки (при NP VP – съгласуване и управление; при PP – предложно свързване и управление)

- да се реализират едновременно две връзки, но едната да варира (при РР освен предложна връзка има – управление (*без книга = без нея*) или прилагане (*от вчера*)).

Литература

Пашов 2005: П. Пашов. Българска граматика. Хермес, София.

Пенчев 1984: Й. Пенчев. Строеж на българското изречение. Наука и изкуство. София.

Лексикални, граматични и синтактични средства за изразяване на предположение в българския език

Екатерина Търпоманова

Презумптивността като понятийна езикова категория, чрез която се изразява предположение, е добре засвидетелствана в индоевропейските езици. В румънски презумптивът е граматикализирана глаголна категория със собствена парадигма, а според някои изследователи – с няколко конкуриращи се парадигми (въз основа на бъдеще време, условно наклонение, конюнктив и инфинитив). В български изразяването на предположение е възможно чрез различни езикови средства:

- лексикални – наречия и адвербиални изрази (вероятно, сигурно, може би, по всяка вероятност и т.н.), напр. Вероятно е стигнал до заключението, че си вадя хляба с нещо непочтено.; модални глаголи (трябва и мога), напр. Освободената енергия трябва да е била зашеметяваща.;

- граматични – възникнали въз основа на бъдеще време (с частиците ще и ще да), напр. Предполагам, че по това време отрядът на Соболев ще е стигнал вече покрайнините на Истанбул.; Вие ще да сте от стеддинг Цофу, нали?;

- синтактични – адаптиране на *да*-конструкции във въпросителни изречения с предположително значение, напр. *Да му е казал, без ние да разберем?*

В доклада се дискутира статутът на всяко от средствата и процесите на адаптация и граматикализация, свързани с придобиването на значение на презумптивност. Разглеждат се взаимодействието на средствата, изразяващи презумптивност, с категориите вид и време на глагола: с кои глаголни времена може да се комбинира всяко от средствата и каква е тяхната употреба със свършен и несвършен вид. Анализът е подкрепен с автентични примери от Българския национален корпус.

Между морфологията и синтаксиса, между индикатива и кондиционала, между футура, презенса и претерита или за българския морфологичен релативен футур и неговите както български, така и чешки функционални еквиваленти

Стилиян Стойчев

Предмет на доклада са проявите на конкуренция между различни морфологични и синтактични езикови средства при изразяването на семантиката „следходност в миналото“ в българския език, както и на граматична асиметрия между българския и

чешкия език в тази област на глаголното словоизменение, представляващи по същество следствие от универсално действащия в езиците принцип за асиметричност на езиковия знак. Обекти на доклада са словоформите на българската темпорално и таксисно маркирана грамема релативен футур (бъдеще време в миналото или футурум претерити) и техните морфологични или синтактични функционални еквиваленти както в съвременния български, така и в съвременния чешки език, при това не само извън контекста, но най-вече с оглед на техните доминиращи контекстуални употреби. Целта на доклада е да представи т.нар. функционално-еквивалентно ветрило на българския морфологичен релативен футур и неговите както български, така и чешки било то морфологични, било то синтактични функционални еквиваленти. С конкуренцията между българската грамемата релативен футур и нейните български функционални еквиваленти би могла да бъде обяснена и доста ниската честота на употреба на тази грамема. Освен това функционално-еквивалентното ветрило на българския морфологичен релативен футур и неговите български функционални еквиваленти би могло да предложи и добри идеи за търсене на структурно разнообразни и същевременно теоретично издържани транслатоложки решения при превод на въпросните български темпорално и таксисно маркирани глаголни форми на езици, които или никога не са разполагали с морфологична категория таксис, или са я изтласкали в периферията на морфологичните си системи и са на път да я изгубят (какъвто е случаят с чешкия език), или пък вече окончателно са я изгубили.

За някои актуални тенденции в употребата на имперфекта

Стефка Фетваджиева

В последните десетилетия в речта на по-младите поколения може да се забележи необичайна употреба на аорист вместо имперфект в примери като *Когато бях малка, много ядох*. Обект на това изследване са употреби на аорист на индикатива вместо очаквания имперфект. Целта на работата е да се посочат контекстите, в които се осъществява замяната, и да се коментират зависимостите между избора на глаголно време, лексикалното значение на глагола, вида и лицето. Обсъждат се примери от интернет източници, както и от Българския национален корпус (www.webclark.org).

Хипотезите са подложени на верификация и чрез резултатите от пилотно анкетно проучване, проведено сред ученици и сред студенти от различни специалности. На участниците бяха дадени изречения, при които в различни контексти има празни позиции с посочен в скоби глагол в основна форма. Те бяха помолени да го напишат на предоставеното място, като го поставят в такава форма, която биха употребили и която би им звучала най-естествено.

Резултатите от анкетното проучване показват, че съвсем малък процент от учениците и студентите биха употребили имперфект на глагол от свършен вид в какъвто и да било контекст. Освен това повече от половината участници предпочитат аорист на първични несвършени глаголи за изразяване на типично за миналото действия.

На базата на примерите и на анкетното проучване се правят изводи за промени в значението и употребата на имперфекта в съвременния български език.

Българските приглаголни и приименни прономинални клитики – в сблъсък за надмощие или в съжителство

Красимира Хаджиева

Българските прономинални клитики са обект на изследване в трудовете на редица езиковеди – родни и чужди (Димитрова-Вълчанова 1998; Панчева 2005; Тишева 2001; Мигдалски 2006; Хауге 1999; Хелпърн 1995; Цимерлинг 2013; Цихун 1968 и мн. др.). Впечатление прави обаче фактът, че вниманието на учените се съсредоточава главно върху приглаголните местоименни клитики (кратките винителни и дателни форми на личните местоимения, кратката винителна и кратката дателна форма на възвратното лично местоимение), а приименните местоименни клитики (кратките форми на притежателните местоимения, както и кратката форма на възвратното притежателно местоимение) като че ли остават извън обсега на изследователския интерес. Особено смущаващо е обстоятелството, че има езиковеди, които са на мнение, че дателната клитична форма на личното местоимение притежава способността да се изявява и като приглаголна, и като приименна клитика (Цихун, Цимерлинг), т.е. не се прави разлика между личноместоименна клитика и посесивна клитика. Така например Цихун в нарочни примери посочва, че кратките (винителни и дателни) форми на личното местоимение могат да заемат позиция в края и в средата на изречението: а) *Видях го / Казах **ти**!* / *Студена пот изби по тялото **му***; б) *Само през дъждовните дни **ми** е самотно!* / *Яносините **й** очи блестяха тревожно-радостно*. Цимерлинг пък дава следния пример за употреба на дателни личноместоименни клитики в ролята на посесивни маркери в именната група:

Бълг. Естествено, [NP основната=**ми** задача] бе добре да=се натренирам.

Букв. „конечно, [NP основная=**мне** задача] была хорошо да=ся потренирую.“

Наистина съществуват немаловажни допирни точки между кратките дателни форми на личното местоимение и кратките форми на притежателното местоимение по отношение не само на произхода им, но и на тяхната употреба. В изказвания от типа на „Откраднаха ми колата“, „Изгладих ѝ ризата“, „Разбиха му главата“ (вм. „Откраднаха колата ми“, „Изгладих ризата ѝ“, „Разбиха главата му“) и т.н. кратката дателна форма на личното местоимение демонстрира способност да въвежда т. нар. „външен посесор“ под формата на непряко допълнение, а обектът на притежанието участва в структурата като пряко допълнение на глагола, т.е. може да се говори за наличие на посесивни отношения.

И все пак българските притежателни местоименни клитики (т.е. българските приименни клитики) не бива да бъдат пренебрегвани в научните изследвания. Те формират отделна група в състава на българските прономинални клитики, имат свои собствени специфични особености и трябва да бъдат разглеждани отделно от приглаголните клитики. Наличието на синонимия (независимо дали е пълна, или

частична) между конструкциите с притежателна клитика и съответните конструкции с кратка дателна форма на личното местоимение не може да се приеме като достатъчен аргумент в полза на твърдението, че в българския език една и съща клитика (а именно клитичната дателна форма на личното местоимение) се появява и в приглаголна, и в приименна позиция. В този ред на мисли везната не бива повече да бъде наклонявана в полза на надмощието на кратките форми на личното местоимение и съответно в посока на маргинализирането на посесивните клитики.

Индиректни ли-въпроси в устната реч

Марина Джонова

В доклада се представят употребите на общите въпроси с въпросителната частица *ли* в българската устна реч, когато те се използват като индиректна подкана към слушателя да извърши определено действие. Директният отговор *да* или *не* също е приемлив, стига да е последван от желаното от говорещия действие. Използването на индиректна молба вместо повелително изказване е свързано с поддържането на добрите взаимоотношения между комуникантите и се разглежда в рамките на теорията за учтивостта. Представят се възможните сфери на употреба на този тип въпроси, както и тестовете за различаване на същинските общи въпроси от индиректните въпросителни изказвания.

„Скритата граматика“ на китайския език в рамките на класическото езикознание – доминиране, изолация или адаптация?

Антония Цанкова

Предимно изолиращият характер на китайския език и отсъствието, в значителна степен, на маркиране на функционалните значения на думите в речта, предопределят редица специфични явления, които не са открити за наблюдение и не попадат в рамките на утвърдените в класическото езикознание системи и категории.

Особено явни са тези разминавания по отношение на сравнително по-късно възникналите в езика форми – например показателят за множественост *men* при съществителните, означаващи лица, и аспектуално-темпоралните глаголни показатели *le*, *guo* и *zhe*. Последните се развиват от сложни глаголни форми, в които първата морфема означава глаголно действие, а втората – резултата или фазата на извършването му, също представена от самостоятелен, пълнозначен глагол. Резултативната морфема постепенно се граматикализира и се употребява за изразяване на широк спектър от видово-времеви и модални значения.

Този тип граматични показатели обаче се отличават с изключителна полифункционалност, вариативност и факултативност в употребата си. Това поражда сериозни теоретични разногласия относно природата и функционирането на тези показатели, както и относно описанието на граматичната система на китайския език като цяло.

Най-общо, съществуват няколко основни подхода при изучаването на този тип явления:

1. Условно привеждане на съществуващите в китайския език формални показатели към възприетите в индо-европейското езикознание граматични категории, въпреки съществуващите значителни разлики в тяхното функциониране (Яхонтов 1957, Li &Thompson 1981, Fang Yuqing 1992 и др.).

2. Отричане на съществуването в китайския език на граматични категории изобщо и приемане на дадените формални показатели в качеството или на самостоятелни служебни думи – аспектиални частици (Lü Shuxiang 1981, Liu Yuehua et al 2006 и др.), или на прагматични маркери, които не са носители сами по себе си на определено граматично значение, а реализират широк спектър от възможни функционални значения чрез взаимодействието на инвариантното си семантично ядро с параметрите на контекста и речевата ситуация (Huang L. Meei-jin 1987, Тань Аошуан 2002, Ljungqvist 2004 и др.).

3. Постъпки към преразглеждане и разширяване границите на класически дефинираните в езикознанието системи и явления, с цел формулиране на по-универсални езикови категории, които да отчитат специфичните черти на изолиращите езици, и в частност на китайския език (Бондарко 1971, Касевич 2006, Плунгян 2003, 2011 и др.).

Взаимодействие между прагматика, семантика и синтаксис в словоредните модели на глаголната фраза

Елисавета Балабанова

Докладът разглежда словоредните модели във VP с участие на прагматични елементи (думи и изрази за модални и емоционални отношения). Анализът е направен въз основа на материал от съвременния български книжовен език (корпусът BulTreeBank). Анализът на материала показва, че в глаголната фраза прагматичните елементи се разполагат на две места вътре във VP – между подлога и опората, от една страна, и между опората и комплемента, от друга. В резултат на това са налице два словоредни модела: 1) подлог – прагматичен елемент – опора – комплемент; 2) (подлог) – опора – прагматичен елемент – комплемент.

Анализът ни показва, че и 2-та словоредни модела са получени в резултат на определено комуникативно намерение на говорещия да изрази дадено съдържание по точно определен начин.

Същевременно върху линейната реализация на двата модела са налице семантични ограничения (семантичният обхват на съответния прагматичен елемент, който се реализира вътре във VP, оказва влияние върху мястото му в линейната подредба на фразата). Като резултат съчетанието на прагматика и семантика води до определени синтактични конструкции, а именно – наблюдаваните в корпуса словоредни модели.

В заключение, в доклада са направени изводи за взаимодействието на прагматика, семантика и синтаксис при реализацията на изследваните словоредни модели.

II. Диахрония и синхрония в развитието на езика: аспекти на адаптацията, промяната, съжителството на различните езикови явления

Лексикални и стилистични промени в българския език през последните седемдесет години (въз основа на книгата „Аз живях социализма“)

Mariola Walczak-Mikołajczakowa

През 2004 година бе обявен по интернет конкурс за записване на спомените на българите от периода на социализма. Като краен резултат от конкурса издателство „Жанет 45“ публикува книга със заглавие „Аз живях социализма“, която съдържа 171 лични спомени и истории, изпратени от всички краища на света. Авторите им са хора на различна възраст (от 82 до 21 години). Именно поради това те са хора, ползващи както в устната реч, така и в писмената форма разнообразен български език. Статията има за цел да ексцерпира от текстовете, включени в книгата, най-съществените отличителни езикови черти, характерни за определено поколение ползватели на родния език. Наблюденията са проведени на две нива: лексикално и стилистично. Произтичащите от анализа изводи показват как еволюира българският език в периода от Втората световна война, кои от неговите функции трябва да се разглеждат днес като архаизми и кои са най-нови като явления.

Акцентни характеристики на членните морфемни в историята на скандинавските езици и на българския език – между самостоятелност и интеграция на енклитиките

Владимир Найденов

Докладът е посветен на някои разлики между акцентните особености на членуваните форми на съществителните в скандинавските езици и в българския език. И в двата случая от енклитично показателно местоимение се е развил следпоставен определителен член, но докато скандинавската членна морфема по правило няма ефект върху акцентуването на образуваната чрез нея словоформа, българското ѝ съответствие често предизвиква отмятане на ударението. Причината се корени в различното прозодично третиране на енклитиките в староскандинавския и в праславянския езици. Ключова характеристика на енклитиките е тяхното двойствено положение, съчетаващо известна морфологична и синтактична самостоятелност със значителна степен на фонологична зависимост от друга дума и интеграция в обща акцентна група с нея. В скандинавските езици като фактор при определянето на прозодичните характеристики на членуваните форми е възобладал първият от тези два аспекта, а в българския – вторият. От съществено значение е бил и фактът, че докато скандинавските езици са били в процес на развитие от езици с чисто динамично ударение към такива с тонален акцент, българският език е преминал през почти

диаметрално противоположно развитие. Въпреки това докладът набелязва и един възможен паралел между скандинавското и българското развитие на ударението на членните форми в съществителните от мъжки род, доразвивайки мисъл, изразена в класическия акцентологичен труд на норвежкия славист Кристиан Станг. Става въпрос за членуването на съществителните от мъжки род от праславянската акцентна парадигма b, но по същия начин според Станг може да се обясни и акцентуването на образуваните чрез енклитични местоимения определени (дълги) форми на прилагателните от същата парадигма в праславянския език.

За смисъла и превода на един библейски цитат

Елка Мирчева

Докладът е посветен на начина на превод и присъствието в средновековните текстове на един старозаветен цитат – Исая 29:24. В днешния си български превод *Тогава духом блуждаещите ще познаят мъдростта, и непокорните ще се научат на послушание* цитатът дава само най-обща представа за смисъла на старобългарския му превод – *РАЗУМЪИЖЪТЪ ДЪХОМЪ ВЛЪДЪШТЕИ РАЗУМЪ. А РЪПЪШТЪШТЕИ НАУЧАТЪ СЯ ПОСЛОУШАТИ. І ЪЗЪЩІ ВЛЪСНЪШТЕИ. НАУЧАТЪ СЯ ГЛАТИ МІРЪ.* Това най-вече се отнася до „послушанието“ срещу което в най-ранните старобългарски паметници в различни версии на цитата стоят глаголите *влъснѣти*, *нѣмовати*, както и необикновенният хапак *нанѣмъ*.

Изследването подлага на обстоен анализ емпиричен материал от средновековни южно- и източнославянски ръкописи и търси обяснение на интересното съсъществуване на различни версии на библейския цитат. Особено внимание е отделено на странния хапак *нанѣмъ*, който остава затворен единствено в Словото за Врѣбница и Лазар от Супрасълския сборник.

Лексикални данни за средновековната градска среда според славянския превод на Прохирона

Марияна Цибранска-Костова

Градът е ключов символ в средновековната книжнина. Византийският космополитизъм ражда идеята, че Константинопол е център на християнското мироздание. Представа за града обаче дават и друг тип текстове, в които той присъства с конкретните белези на градската среда и култура, със симбиозата между право и власт. Един такъв текст е византийският Прохирон – официален паметник на византийската светска юрисдикция от 870–879 г. Връзката с градската среда проличава дори в славянското му название *Закон градски*, което не калкира гръцкото *Πρόχειρος νόμος*, т.е. подръчно ръководство, наръчник. За времето и мястото на неговия славянски превод няма яснота, но първият материален свидетел за пълен славянски Прохирон е Иловичката кормчая от 1262 г. Настоящият доклад си поставя за цел да представи лексико-семантичните групи и семантичните полета от лексеми за материалната градска среда, разпределени в: 1. Общо название на сгради с техните вътрешни елементи и съответните общи глаголи за

строеж. 2. Конкретни обществени и лични сгради, обекти и съоръжения от градското пространство. Така зададената тема е опит едновременно да се обобщи тематично профилирана лексикална информация, но и да се потърсят разнопосочни релации със следните приоритетни направления, които са взели надмощие в изследователската традиция върху Иловичката кормчая:

1. Проблемът за руското влияние в Иловичката кормчая поради предполагаемо участие на руси в самия превод.
2. Проблемът дали южнославянският преводен образец се опира на съществуващите преди него номоканони.
3. Проблемът за характера и обема на новата специфична лексика, която се набира основно от нови текстови единици, какъвто именно е Прохиронът.
4. Проблемът за типологията и функцията на така наречените глоси (допълнителни тълкования) на думи и термини в основния текст и извън него.

Ще се даде превес на диастратичния подход (обвързването на лексиката със социо-културните фактори и обществените сфери на приложение на даден текст), който е особено подходящ при изучаване на средновековните юридически текстове.

Колко и какви са старобългарските преводи върху старозаветната Книга на пророк Даниил?

Иван И. Илиев

Въпросът дали даден превод има „надмощие“ над текста и съдържанието му, върху който се извършва преводът, или е „приспособяване“ към неговите специфики и изисквания, е все още актуален, но и пренебрегван проблем, в славистиката по отношение на интерпретацията на отделни произведения от гръцки език. Книга на пророк Даниил е една от най-вълнуващите старозаветни книги и тя е превеждана с подчертан интерес в старобългарската литература. Остава открит въпросът колко пъти е осъществяван подобен превод, от какъв източник, по какъв повод и в какви писмени паметници можем да го открием. Иван Евсеев през 1905 г. утвърждава мнението сред славистите, че преводите на тази библейска книга са три. Дали това е така е тема, която има отношение към проучванията на старобългарския език и литература, рецепцията им, средновековната история, богословието, културата и дори изкуството. Цел на доклада е да се поднови интересът към ранните преводи на старобългарските книжовници върху библейски текстове и в крайна сметка да се потърси отговор на въпроса дали говорим за търсене на „надмощие“ или по-скоро за осъществяване на „приспособяване“. Не маловажен е и въпросът за това дали е търсен „конформизъм“ при осъществяването на даден превод или преводачът е запазвал за себе си възможността за „самоизява“ и търсене на определен специфичен, характерен за него, или неговия книжовен кръг, стил на предаване на гръцкия текст. Докладът ще допринесе и за теоретичното осветляване на състоянието на езика в България и сред славяните през IX-X век и насетне.

Названия на войните и храбростта в историята на българския език

Ваня Мичева

Обект на това проучване са названията на войните и храбростта в историята на българския език. Екскерпиран е материал главно от старобългарските класически паметници и новобългарските дамаскини, тъй като книжовният език през тези епохи е близък до говоримия. Приведени за сравнение са и езикови данни от съвременния книжовен език и диалектите, като по този начин се съчетават диахронният и синхронният метод на изследване. Установяват се резултатите от съжителството и адаптацията на лексикални единици от славянски, гръцки, а по късно и от турски произход.

В старобългарския език съществуват няколко групи съществителни, с които се наричат участниците в битка. Най-честото название е **ВОИНЪ**. То се отнася до човек, който воюва във война или участва във войска на владетел. Произходът на думата е праславянски и е свързан с индоевропейски корен със значение 'гоня, ловя'. Така от първоначалното 'ловец на животни, въоръжен преследвач', което е било актуално за най-ранния етап от развитието на цивилизацията, се развива значението 'човек, който с оръжие се бие с други хора'. И така в старобългарските хроники и надписи, посветени на исторически битки, се употребява именно думата **ВОИНИ**, както и събирателните **ВОИ** и **ВОИНСТВО** със значение 'войска'.

Откриват се и специални названия за враговете: **РАТЪНИКЪ**, **ВРАГЪ**, **СЪПРОТИВЪНИКЪ**, **СЪПЪРЪНИКЪ**, **СЪПОСТАТЪ**. В старобългарските класически паметници се срещат следните названия за военачалник: **ВОЕВОДА**, **НАУАЛЪНИКЪ**, **СТРАТИГЪ**, **ИГЕМОНЪ**.

Налице са две славянски думи и две заемки от гръцки. По същия начин се осъществява и думата *стотник* 'началник на 100 войника'. В старобългарски по-често е родното **СЪТЪНИКЪ**, но се среща 3 пъти и гръцкото **КЕНТЪРИОНЪ**, което в латински пък е *centurio*.

Определено става дума за международна военна лексика, която присъства в нашия език още от 9. век. През 14. век в Манасиевата хроника за първи път е засвидетелствана и сложната дума **ВОИНАУАЛЪНИКЪ**, която е запазена до днес.

През 17. век в езика на новобългарските дамаскини навлизат думи от говоримия език и така се появяват: *войник*, *войска*. Самият св. Георги в житието си е наречен *войник* и *алайбег*, тоест водач на полк. Появяват се и турски думи: *спахия*, *ага*, *алайбег*, *субашия*, *паша*. Дори понякога българската дума се пояснява от турската, която явно се е утвърдила като военен термин. Това е естествено за време, в което няма българска държава и българска войска. В текста на Житието на св. Георги за един от избавените от мъки от светеца се казва: „той беше войник, сиреч спахия”. В Мъчението на св. Евстати се казва: „той беше стратилат, пръв начелник на цялата войска, по турски еничарски ага”. Тоест дадени са три названия за воинската длъжност на светеца: *стратилат* от гръцки, *ага* от турски и *пръв начелник на войската* – българско. Този пример е типичен за новобългарските дамаскини и обединяването на елементи с

различен произход. Така се изгражда военната терминология в историята на българския език.

*Етимологични бележки върху праслав. *užasъ**

Биляна Михайлова

Думите със значение ‘страх, ужас’ в езиците по света обикновено произлизат от лексеми с първоначална семантика, свързана с физическите действия, които поражда тази емоция, или с нейните телесни изражения: ‘бягам’, ‘трепера, настръхвам’, ‘замръзвам’, ‘вцепенявам се, парализиран съм’, ‘ударен съм’. Прилагателните със значение ‘страшен, ужасен’ често се развиват от форми с първоначално значение ‘грозен’, ‘чудовище’. Интересен факт е, че семантичното развитие ‘колебание, двоумение, съмнение’ > ‘страх’, което изглежда по-абстрактно в сравнение с цитираните по-горе първоначални значения, изразяващи чисто физически усещания или реакции, е добре засвидетелствано в индоевропейските и неиндоевропейските езици.

Много от думите за ‘страх, ужас’ в славянските езици са етимологически неясни. Такъв е и случаят с праславянската форма *užasъ* ‘ужас, страх, изумление, трепет’, която е добре засвидетелствана в целия славянски езиков ареал. В доклада са разгледани различни хипотези за нейния произход. Оказва се, че нито едно от известните досега етимологични обяснения не е достатъчно убедително и затова се налага те да бъдат ревизирани от гледна точка на най-новите достижения в областта на индоевропейското езикознание и славянската етимология.

Етимологичен анализ на думите за гняв в балканските езици

Даниел Томов

Темата на настоящия доклад се фокусира върху етимологията на думите за гняв в балканските езици, като е част от работата по дисертационен труд. Разгледани са думи от български, румънски, албански и гръцки език. Направени са семантични и етимологични връзки. Думите са сведени към един общ индоевропейски корен. Направени са анализи на семантични преходи. Наблюдават се българо-гръцки и румънско-албански връзки. Акцентът е върху фонетичните промени, настъпили в отделните езици. Приложени са и таблици на думите по първоначално значение. Разгледана е вътрешната мотивировка на думите. Разгледани са и етимологиите на сродните думи. Извадени са етимологиите на думите и в другите славянски езици за съпоставка. Проследена е и етимологията през латински заради румънски и албански.

Поява и развитие на думата “хамелеон” в българския език

Велислава Стойкова

В доклада ще бъдат разгледани и анализирани първите появи на думата „хамелеон“ в българския език. Ще бъдат проследени както значенията, с които тази дума се употребява при регистрираните ѝ тогава употреби в текстове на български език, така и

значенията с които тя започва да се употребява впоследствие, доста по-често и от повече автори. Разгледаните употреби ще бъдат сравнени с тези, в други езици, като ще се потърсят общи семантични характеристики. В края на доклада ще бъдат обобщени промените в семантиката на тази дума, с оглед на употребата ѝ във времето.

III. Езикови контакти, езикови съюзи, ареални и типологични явления: пътища на заемане и адаптация

The predicative instrumental in Russian and other Slavic languages – history and origin

Helmut Schaller

Inflection is a variation in the forms of a lexical word reflecting different morphosyntactic categories in languages in which words are constructed from stems and typical inflectional affixes. Constructions with predicative instrumental in Russian were originally used in Old Russian in the pastperfect tense of verbs in northern dialects, but then the use extended also to the other tenses. During the sixteenth and seventeenth centuries the predicative instrumental in Russian displaced not only the nominative, but also the accusative when used in appositional constructions. Presumably the extension of the predicative instrumental was aided by the influence of other Slavic languages, especially Ukrainian and Polish. It seems to be certain that the predicative instrumental is not a result of Church Slavonic influence on Russian. Sometimes the use of the instrumental seems to be necessary to avoid formal coincidences of subject and nominal predicate.

The fact that the predicative instrumental is also used in Modern Lithuanian makes it possible that this use is a result of the Balto-Slavic community beside other common features, e.g. the use of Russian and Lithuanian genitive of objects in negated sentences. But there is also the possibility of a Finnish substratum in Russian because of the morphosyntactic particularities in the contemporary Finnish language, as there are the “translative” as a case to denote a change of state or purpose and the “essive” a case marking a temporary state as the grammatical category to denote a temporary quality. Both cases can be compared, from a typological viewpoint, with the Slavic predicative instrumental.

Is there a Balkansprachbund?

Sorin Paliga

The term *Balkansprachbund* or *Union Linguistique Balkanique* (French) has become usual in the scientific literature, not ultimately related to one of the best scientific journals in the field: *Linguistique Balkanique* or, with its Bulgarian name, *Balkansko ezikoзнание*.

In order to correctly answer to this question, one must consider several aspects of the problem, at least these ones: 1. There is a clear, obvious relationship between Romanian,

Bulgarian, Macedonian, and Albanian, in at least the role and position of the definite article (a crucial detail in the linguistic analysis), but also in the field of the archaic, Thracian (or Illyrian) heritage, also a crucial detail. At a larger level, Serbian, Greek or even Turkish may be added to the group. 2. There are common historical and cultural features of the area, some due to the intense process of Romanisation, others to the long-lasting cultural, human and linguistic contacts in the area many centuries after the fall of the Roman Empire; some of these contacts have persisted over centuries until now, and have been re-shaped within the European Union.

It is not perhaps mere incidental details, that the so-called *Balkansprachbund* often interferes with Thracology with all its vast ramifications in the history of southeast Europe. So said, it is perhaps our task to better define and better clarify such relations, and ultimately accept that southeast Europe is, de facto, the evolution of the Thracian world after Romanisation, through the period of migrations and the Middle Ages down to our times.

Essential Author's References

Paliga, S. 2012 a The 'Trichotomical' Character of Proto-Slavic and the Long-Debated Issue of the Oldest Slavic Borrowings in Romanian. Theory and Empiricism in Slavonic Diachronic Linguistics edited by Ilona Janyšková & Helena Karlíková. Praha: Lidové noviny. pp. 347–363.

Paliga, S. 2015 a. Ethnic and Linguistic Distinctions in the Ancient Balkan Area. How Many Languages Were There in the Antiquity? *Balkanskite ezici, literaturi i kulturi. Divergencija i konvergenicija. Meždunarodna konferencija, posvetena na 20-godišnjinata ot sǎzdavaneto na specialnost Balkanistika*, Sofia, 30–31 maj 2014 g. Sǎstaviteli: Petja Asenova, Rumjana L. Stančeva, Vasilka Aleksova, Rucana Bejleri. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. pp. 37–43.

Paliga, S. 2015 b. Varna. A linguistic excursion in the realm of *UR-. *Linguistique Balkanique LIV* (2015), 2–3: 197–204.

Paliga S. 2016. *Terram uero, que est a fluuio Morus usque ad castrum Vrschia* (Anonymus, *Gesta Hungarorum*, VI). *Arheovest, in honorem Adrian Bejan, Timișoara*, 26 nov. 2016. Coordonator volum: Dorel Micle. Universitatea de Vest, Timișoara. Szeged: JATEPress Kiadó. pp. 861–872.

Българското мъжкарство в заемки от османски турски: Мъжкарството като в приказка

Максим Стаменов

През 1888 г. Стоян Заимов в своя обстойна рецензия на появилата се през същата година първа по рода си биография на Христо Ботев, написана от Захари Стоянов (1888), между другото се съгласява с биографа (за разлика от който лично е познавал портретувания герой), че Ботев е бил рядък и личен хубавец. За целта той го квалифицира като „левент-гидия“, израз, какъвто не откриваме в текста на самия

Стоянов. Въпросът, който ще обсъдя в предлагания доклад, е, допустимо ли е Ботев да бъде описван по каквато и да е линия с помощта на турцизми от османско време? И по-широко, какви са причините в българския език да навлязат като хонорифични за именуване на прояви и аспекти на българското мъжкарство думи от османски турски, което изглежда поне на пръв поглед нелогично, след като 500 години сме се борили против османското робство? Отговорът няма да е еднозначен в черно и бяло. От една страна, думи като гидия и левент са навлезли и са се употребявали в народното ни устно творчество, а оттам и по-късно, с най-високо положително значение. От друга страна, Заимов може да ги е употребил заедно не без умисъл, тъй като гидия в самия турски никога не е бил използван като положителен суперлатив по начина, по който това се прави на български. Нещо повече, като съществително етимонът *gidi* значи нелицеприятните „сводник“ или „подлец, мерзавец“ (Добрев 2009), така че в самия турски *levant-gidi* би трябвало да се изтълкува като „личен мерзавец“ или „висок и строен сводник“. В опит да се намери компромис в РБЕ (1977-) за *gidi* се лансира значението освен на „сводник“ на „немирник“, но подобно не се открива в достъпните речници на турския език.

Intonation and convergence: Evidence from Bulgarian Judeo-Spanish

Bistra Andreeva, Snezhina Dimitrova, Christoph Gabriel, Anna Gazdik, Jonas Grünke

Like hardly any other language, Judeo-Spanish reflects the history of its speakers having been in contact with many different languages for over 500 years. Our contribution concentrates on the variety spoken by the members of the Sephardi community in Sofia (Bulgaria), all of them bilinguals with Bulgarian as their dominant language. While exhibiting some relics from Medieval Spanish in its consonantal system, this Spanish diaspora variety shows a puzzling similarity with Bulgarian with respect to vowel raising and global speech rhythm (Fischer et al. 2014, Gabriel & Kireva 2014), suggesting that it has converged towards the surrounding language regarding its timing patterns.

Based on a corpus of read and spontaneous speech, we ask whether convergence between Judeo-Spanish and Bulgarian shows up to the same extent on the intonational level. Our data comprise (first) reading of *The North wind and the sun* in its Judeo-Spanish and Bulgarian versions and (second) narrative interviews, recorded in Sofia (2012, 2014) from four Judeo-Spanish/Bulgarian bilinguals and four monolingual speakers of Bulgarian. The bilinguals are native speakers of Judeo-Spanish, who used that language on a regular basis in familiar settings along with Bulgarian, which became their dominant language when they moved to Sofia for study purposes between 1947 and 1950; the monolinguals have been living in Sofia throughout their life. All subjects are female, hold an academic degree and were aged 80–88 at the time of data collection. The bilinguals were recorded in both of their languages, they monolinguals in Bulgarian only.

In our talk we will present a phonetic description of the F0 contours produced by our speakers, and propose an analysis of the tonal inventory of Judeo-Spanish within the Autosegmental-Metrical model, based on recent studies on Spanish and Bulgarian

intonational phonology (Andreeva 2007, Dimitrova & Jun 2015, Hualde & Prieto 2015). First results of the analyses performed on the *North wind* data suggest that Judeo-Spanish intonation at least partly follows the Bulgarian model.

References

- Andreeva, B. 2007. Zur Phonetik und Phonologie der Intonation in der Sofioter Varietät des Bulgarischen. Ph. D. dissertation. Saarbrücken: Universität des Saarlandes.
- Fischer, S.; Gabriel, C. & Kireva, E. 2014. Towards a typological classification of Judeo-Spanish: Analyzing syntax and prosody of Sofia *judezmo*. In *Stability and divergence in language contact. Factors and mechanisms*, ed. by Braunmüller, K.; Höder, S. & Kühn, K. Amsterdam: Benjamins, 77–108.
- Dimitrova, S. & Jun, S. 2015. Pitch accent variability in focus production and perception in Bulgarian declaratives. *Proceedings of the 18th International Congress of Phonetic Sciences*. Glasgow, UK: The University of Glasgow.
- Gabriel, C. & Kireva, E. 2014. Speech rhythm and vowel raising in Bulgarian Judeo-Spanish. *Proceedings of Speech Prosody 2014*, Dublin: Trinity College, 728–732.
- Hualde, J. I. & Prieto, P. 2015. Intonational variation in Spanish: European and American varieties. In *Intonation in Romance*, ed. by Frota, S. & Prieto, P.. Oxford: Oxford University Press, 350–391.

Балкански модел на диахронно заместване на инфинитива с финитна конструкция в испано-еврейския език

Искра Добрева

Проследява се възприемането на балканския модел на инфинитивно заместване, протичащо по идентичен диахронен начин на финитизиране на инфинитива в балканските езици. Както забелязват Асенова (2002:169, 196) с позоваване на Sandfeld (1930: 175-176) и Конески (1996:177) *да*-конструкциите заместват славянския инфинитив най-рано във финално-целевите структури.

В испано-еврейския език, който се присъединява сравнително късно към балканския езиков съюз и се развива в балканска среда едва в продължение на 4-5 века, се наблюдава идентично диахронно и семантично финитизиране, а именно – най-ярки и най-многобройни са случаите на заместване на инфинитива с финитната конструкция *ke+subjuntivo* в хомосубектните финално-целеви конструкции, при които в нормативния испански език се прилага инфинитив.

Въз основа на оригинални испано-еврейски текстове (от началото на XX в.) се прецизират случаите на заместване на инфинитива.

Разглежда се особената семантика на целевите структури, като най-податливи области на това синтактично изменение.

Разглеждат и други семантични случаи на ранно заместване на инфинитива, а именно: облигативните структури, както и подчинените структури за начин, оглавявани от съюза

sin ke+subjuntivo, еквивалентни на бълг. *без да*, и се търсят паралели с диахронното протичане на процеса в другите балкански езици.

Подчертава се преимуществото на испано-еврейския като един необалкански език за изясняване, проверка и събиране на допълнителни езикови данни за механизмите на установяване и развитие на балканските ареални структури.

Pragmatic-semantic analysis of some wishing acts in Albanian and Bulgarian

Arsinela Musha-Xhara

We use language in everyday communication for a certain purpose, we express everything by language elements or words or as Austin says we do things with words. When we make an utterance we mean something and we express it by linguistics elements. The ways how we use language in everyday communication is linked with the aim of pragmatics; we mean something and express it by linguistics element. In this case pragmatic is linked with other linguistics disciplines such as somatic, syntactic etc. The relation of pragmatic with semantic is double; we cannot produce an utterance without knowing the meaning of each word or the meaning of a sentence.

The aim of this paper is to emphasize some wishing acts used for engagement, wedding and making a toast by Albanian and Bulgarian native speaker. These wishes taken under study are part of a qualitative applied research wich I have conducted to get my PhD degree. The participants are students for both languages and the findings are authentic. In this paper, except the pragmatic issue expressed by the speech act of wishing it will deal with the semantic point of view and it will come up with some conclusion linked even with the cultural relativity of language and also some classification.

Bulgarian Influence on Romani: Trends of Borrowing in Oral vs. Written Language

Birgit Igla, Vladimir Phillipov

The importance of orality vs. literacy evoked linguistic phenomena is well known from language history.

The contact between Bulgarian and Romani under consideration leaves no doubt about the role of the oppositions donor vs. receiver/ prestigious vs. non-prestigious language, the issues of *dominance* and *adaptation*. The influence has maintained its strict unidirectionality for almost 1000 years.

The few instances of Bulgarian being the receiver language are constrained to the lexical level only, and they are invariably substandard.

For some good reason, thus far the distinction between orally and literary ways of borrowing has been properly established neither for Bulgarian nor for other languages that have been influencing Romani: the speakers of the latter are taken for granted to be illiterate, and oral transmission as a rule is the 'normal'/'natural' way of borrowing that has never been subjected to doubt.

The ever growing productivity in the literal output in the last decades requires a fresh and more careful perusal of the texts in Romani. It cannot be taken granted any more that

Romani texts is an authentic reflection of every-day usage. Given the fact that the Romani language is on its way to standardization, innovations should be on offer to the native speaker of Romani, and, subsequently, it has to be hypothetically validated/ invalidated by the latter.

The language phenomena under analysis are treated at the background of well-established and widely accepted facts from the history of Bulgarian or other comprehensively described languages.

Концептът здраве – приспособяване към здравната политика на Европейския съюз (съпоставка на български и полски езиков материал)

Жана Станчева

Обект на изследване е лексикално-семантичното поле на здравето в контекста на здравната политика на Европейския съюз. Анализът е съпоставителен, като разглежда два близкородствени езика – българския и полския. Концептът *здраве* като фрагмент от двете езикови картини на света (българската и полската) вече е бил обект на конфронтация. Настоящата цел е да проследим как той се приспособява и функционира в новите условия, свързани с присъединяването на двете страни към европейската общност. За източник на ексцерпция служат текстове от Официалния вестник на ЕС, свързани със здравната политика. Те представляват преводи на един и същи изходен текст и са налични на всички езици от общността. Това ни дава възможност да проследим как названия на нови реалии, терминология и словосъчетания, липсващи преди присъединяването към ЕС, се предават в двата езика. Съпоставяме, от една страна, словообразователните модели, с акцент върху лексикалното поле на здравето, като анализираме словосъчетания с компонент *здраве*, *здравеопазване*, *здравен*, *здравословен* в българския и *zdrowie*, *zdrowotny*, *zdrowy* в полския. Търсим системност в терминообразуването и предпочитани модели, като ги сравняваме с вече установените в предходни изследвания върху деривацията на названия на болести. Интерес представлява също така последователността на преводите. Оказва се, че и в двата езика откриваме немалка вариативност, което поставя въпроса за нуждата от унифициране на термините и словосъчетанията. Поставяме си за цел и да проверим кои характеристики на концепта *здраве* са актуални в разглежданите текстове, кои метафорични модели се активизират и кои отсъстват. Изследването е част от серия търсения, които целят съпоставка на българската и полската терминология на ЕС в областта на здравеопазването.

Перфектът в сръбския и българския език – значения, употреби, преводимост

Ивана Давитков

Този доклад има за цел да допълни разбиранията за употребата на перфекта в сръбския и българския език в съпоставителен план. В чисто теоретичен аспект въпросът е обикновено подминаван в специализираната литература, а със своята разнопосочност преводаческата практика не допринася много за оформянето на

приемливи ориентири в обсега на тези употреби. Асиметрията в значението, употребите и фреквентостта на това глаголно време, което има общ корен и еднакви форми в изследваните близкородствени езици често се оказва сериозен проблем не само при превода, а и в усвояването на сръбския респ. българския език като чужд. В доклада се представят и обобщават становищата за основната и вариантите употреби на перфекта на авторитетни сръбски и български езиковеди. В изследванията от частната теория на превода обикновено се разглеждат лексикалните преводни трансформации (реалии, фразеология, устойчиви словосъчетания и др.), а граматичните трансформации се бегло споменавани. Това насочи настоящия анализ именно към граматичните трансформации, които създават не по-малко трудности при превод, особено там, където се наблюдава асиметрия между граматичните системи на изследваните езици. Обектът на изследването са сръбски прозаични художествени текстове, които са превеждани повече от един път на български език. В основата на критериите, по които е избран преводният корпус, както и методологията на направения анализ на корпуса, е класификацията на преводите по екстралингвистичния признак „време на извършването на превод“ на проф. И. Ликоманова. В доклада са включени примери за едоезични *едновременни* преводи – предимно разкази от съвременни автори, направени от различни преводачи през сравнително кратък период от време.

За умалителността в български и немски език

Бисерка Велева

Настоящата разработка включва основни моменти от докторската ми дисертация на тема „Контрастивен анализ на деминутивите в немски и български език“. Заглавието на дисертационния труд насочва към предмета на изследването: това е семантичната категория *умалителност*, като в понятието *деминутиви* се включват умалителните съществителни имена. Изследваните български и немски деминутиви са ексцерпирани от 2600 страници оригинални и преводни художествени текстове, чиито автори са петима известни български белетристи и осем немскоезични писатели от Германия, Австрия и Швейцария. Анализът протича в съпоставителен план между двата езика, като се взимат предвид основни фонологични, словообразователни и граматични закономерности, характерни за образуването и употребата на умалителните съществителни в посочените езици. Главен принцип при разработката на посочения проблем представлява възприемане на единството между форма и функция на езиковите явления. Акцентът на това проучване е насочен към функционалната употреба на деминутивите в подбраните оригинални откъси и предаването на умалителността в преводните текстове. Цел на лингвистичното изследване е да се изведат някои основни обобщения относно съдържанието на семантичната категория умалителност.

Формална адаптация на интернационалните термини в българския и чешкия език

Миглена Михайлова-Паланска

На базата на интернационални термини от областта на икономиката, туризма и спорта се проследяват проявите им на приспособяване към нормите на българския и чешкия език на фонетично, графично, морфологично и словообразователно равнище.

Формалната адаптация включва: **1) фонетично-графична адаптация:** бълг. *ваучер/ваучър*<*voucher*, *чартър/чартер*<*charter*; чеш. *last minute/last minut*, *mountainbiking/mountain biking*, *package* [*pekidž*, *pakidž*]; **2) морфологична адаптация:** тенденция към маскулизиране – в българския език интернационалните термини приемат белезите за мъжки род, а в чешкия – и за съответните склонитбени типове от мъжки род; термини с атрибутивна функция в самостоятелна употреба нямат форми за множествено число: *спа* – *sра*, но *спацентрове* – *sра centra*; **3) словообразователна адаптация:** например английският суфикс *-ing* във формата на термините се предава с *-не* в българския език и с *-ní* в чешкия или се запазва: *сърфиране* и *сърфинг* – *surfování* и *surfing*; създаване на словообразователни гнезда: *мениджмънт* – *мениджър/ка* – *мениджърски* – *менажирам* – *менажиране* и др.

Отделя се място на породения от случаите на формална адаптация проблем за вариантността в терминологията.

IV. Книжовен език, териториални диалекти, социолекти: разнообразие или унификация

Първата публикувана българска поетическа творба на новобългарски език (1793 г.)

Лилия Илиева

В доклада за първи път се съобщава за публикувана стихотворна творба (текст на авторска песен) на новобългарски език от края на XVIII век. Тя е включена е в многоезично католическо издание, посветено на принц Фридерик, син на британския крал Джордж Втори, за когото се знае, че е починал през 1751 г. Запазеното издание на сборника е от 1793 г. и в него са представени общо 34 езика, някои - в два варианта. Българската песен е записана с черковнославянски кирилски шрифт. Езикът е на основата на павликянския диалект. Тази творба опровергава досегашното мнение, че българските католици-павликяни (евентуално - от Банат) не са използвали кирилицата и не са повлияни от черковнославянската книжовна традиция. В книгата са представени следните славянски езици, според означенията им книгата: „илирски или далматински“, полски, руски, „рутенски“, „славонски“ (идеята е „славонският“ да е общославянско книжовно койне). Българският, руският, рутенският и славонският текст са в кирилски запис.

Песента е по зададена тема: донасянето на даровете за Христос от трмата влъхви / тримата царе. Темата е развита на всеки език по различен начин. Българската творба се състои от три строфи, с рима АБАБ. По това тя се отличава от останалите славянски текстове, с изключение на „илирийския или далматински“ текст, които са с друга организация на стиха. Текстът е развит съвършено самостоятелно и носи белезите на изградена версификаторска техника.

В правописно отношение текстът е ориентиран към черковнославянската традиция: записва се краесловен ер, само - ъ (напр. Църѣ, Кралѣ, праватѣ, ддрѣ). Малката носовка љ има фонетичната стойност на „я“: прѣѣсна, родѣниѣтѣ, тамѣнѣ. Буквата ѣ е на етимологичното си място (звѣздѣ, свѣтлостѣ). Буквата Ѹ записва етимологично /y/, както и /y/, получено от /o/ в резултат на източнобългарска редукция: гѸлѣми, дѸшалатѣ `дошлия`, мѸ. Има следи от правописната норма на далматинските католици от XVII в.: смдрѣтѣ. Ударенията са поставяни непоследователно.

В доклада творбата се изследва като езиков паметник (макар и малък по обем) и като културен факт.

Конкуренцията на притежателното и възвратно притежателното местоимение в приложен аспект

Савелина Банова

В граматичната ни литература въпросът за конкурентната употреба на притежателното и възвратно притежателното местоимение е обстойно разгледан, обърнато е внимание кога и при какви условия е допустима употребата на двата вида местоимения и при какви условия е възможна употребата само на единия вид. В езиковата практика обаче се наблюдава отстъпление от "надмощието" на нормата и "адаптиране" към различни правила.

В доклада се анализират резултатите от експериментален материал с оглед на конкуренцията в употребата на *негов/техен* и *свой*, от една страна, и на дългата и кратката форма на притежателните местоимения, от друга. Правят се изводи относно предпоставките за вариативността при употребата им, водещи до отклоненията от езиковата норма.

Възрожденските текстове с гръцко писмо като извор на данни за историческата диалектология

Георги Митринов

В доклада се разглеждат данни за характерната фонетична особеност преглас *e > u* в говора на Златоград, по писмени материали от края на XIX в. Тъй като през 50-те и 60-те години на XX в., когато са събирани материали за БДА, Т. 1, Югоизточна България, прегласът не е засвидетелстван, някои съвременни учени оспорват съществуването на фонетичната особеност, като не приемат за достоверни данните в публикациите на родоповеда Ст. Н. Шишков и на езиковеда Л. Милетич от началото на XX в. Основен

довод за това е, че примерите са извлечени главно от фолклорни материали, изпратени от местни краеведи, а също че прегласът е отбелязан в тях непоследователно. Но дори да е така, факт е, че песенните фолклорни текстове са запазили архаични и самобитни особености на местните говори, характерни за по-ранен етап от развитието им. Цитираните примери от възрожденския писмен паметник „Златоградски сборник” и от други писмени извори от втората половина на XIX в. доказват наличието на преглас *e > u* в местния родопски говор. В случая среднородопските възрожденски писмени текстове, оформени с гръцка графика, се явяват ценен източник на данни за местните български говори от описания период. Още повече, че употребата на гръцко писмо играе ролята на своеобразен фонетичен правопис, за който е характерно дори поставянето, макар и не последователно, на ударения.

Трябва да се отбележи, че прегласът е характерен за съвременното състояние на говора на с. Припек, Джебелско, който спада към златоградския говор. Следи от него се откриват в говорите на отделни южнородопски села в Ксантийско и Гюмюрджинско. Бил е характерен за говорите на българските християнски села Габрово и Еникьой, Ксантийско. От това е видно, че ареалът на разпространението му е бил твърде широк, в Южните и Източните Родопи. Тази особеност свързва източнородопските говори с павликянските говори, които също са родопски по тип.

Лексикални сходства и различия между славянските диалекти в лингвогеографски аспект (върху материал от „Общеславянский лингвистический атлас. Выпуск 10. Народные обычаи”)

Маргарита Котева

В доклада се представят някои обобщаващи диалектни карти (номинативни, словообразователни и мотивационни) от последния издаден том на Общеславянския лингвистичен атлас, в които са картографирани лексеми от празнично-обредната славянска народна терминология. Анализират се лексикалните сходства и различия между диалектите от славянското езиково семейство (различия в словообразователните средства, в способите на номинация или различия в мотивационните признаци на картографираните лексеми с един и същ референт). Търси се както взаимовръзката между тези диалекти, така и влиянието, което оказват върху тях някои неродствени езици.

В изследването се изтъква също мястото и ролята на българските диалекти за обогатяване на славянската лексика с автентичен собственодиалектен материал.

С помощта на лингвогеографията могат да се визуализират и проучват не само езиковите, но и културните връзки между славянските народи. По думите на Т. Ив. Вендина чрез мотивационните карти на атласа не само се виждат различните мотивиращи признаци в езиковото пространство, но е възможно да се направи и дълбока смислова реконструкция на метафоричните образи, лежащи в основата на

тези признаци (Вендина, Т. Ив. Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 2003-2005. Москва, 2006: 8).

Езикови контакти и статут при креолските езици на основата на френския език

Георги Жечев

Докладът ще направи преглед на креолски езици, говорени в наши дни в различни точки на света и в чиято основа е френският език: креолски от Южна Америка и Карибския басейн (антилски креолски, гвиански креолски) и креолски от региона на Индийския океан (реюнионски, маврицийски, сейшелски креолски). След кратък преглед на теориите за формирането на креолските езици и за ролята на т. нар. *lexifier*, ще бъде направен съпоставителен анализ на езиковите ситуации, в които се говорят въпросните варианти, на езиковите контакти между креолския и официалния език (френски на повечето места; английски в Мавриций; френски и английски на Сейшелските острови), както и на езиковите политики на съответните правителства (Република Франция за задморските департаменти-региони, правителствата на Хаити, на Мавриций, на Сейшелските острови). От друга страна, креолските ще бъдат разгледани като социолекти в контакт с официалния френски или английски език, с другите езици на съответната територия, както и като участници в ситуациите на диглосия чрез различните им разновидности (базилект, мезолект, акролект) и в езиковия континуум. Ще бъде разгледан и съпоставен статутът на креолските езици в образователните системи на съответните държави и региони, организацията и съдържанието на зрелостните изпити по креолски (bac «Créole LV1», bac «Créole LV2»), както и на държавните конкурси за учители по креолски във Франция (CAPES «Langues régionales: créole») като форми на институционализация на креолските езици в общественото пространство. Докладът ще анализира също така и ролята на музикалните стилове, които използват текстове на креолски език („зук“ на Антилските острови и „сега“ на островите в Индийския океан), за издигане на престижа на тези езикови варианти, както и ролята на социалните мрежи за появата на нови форми на общуване на креолски език. Ще бъде коментиран и процесът на „декреолизация“ като резултат от контакта с официалния френски език.

Българо-унгарски темпорални „превъплъщения“

Ина Вишоградска

Работата разглежда един специфичен аспект на българо-унгарския езиков контакт, а именно преводните еквиваленти на определени граматически конструкции. Основните параметри на морфологичните системи на двата разглеждани езика демонстрират съществени различия, несъмнено и поради факта, че българският и унгарският език са

типологично и генеалогично съвсем далече един от друг. В унгарския език глаголните времена са три – сегашно, минало и бъдеще, които при прехвърлянето на текст на български език попадат в богатата темпорална палитра. В настоящата разработка се обръща внимание именно на преводните еквиваленти на унгарското минало време, като се търси предпоставка за избора на съответните глаголни форми в български език в структурата на езика източник. Данните за темпоралните „превъплъщения“ на унгарското минало време при превод на български език са ексцерпирани от художествени преводи.

Чуждите думи в банатския говор: социолингвистични наблюдения върху румънската и международната лексика

Илияна Гегова

Банатските българи са общност, която неколккратно е била под различно политическо, административно и езиково влияние. Белезите от това влияние се откриват и в наши дни, макар и с различна последователност и реализация. Всички езикови контакти, които са осъществявали и осъществяват банатчани, са свързани с навлизането на чуждоезикова лексика от езиците, на които им се е налагало да общуват. Макар и носителите на говора дори понастоящем да заявяват категорично своята принадлежност към българския език, бит и култура, тези разлики са осезаеми и будят сериозен научен интерес. Кой е езикът, оставил най-трайна следа в говора? До каква степен се откроява влиянието на всеки език, с който банатчаните са имали досег? Чия лексика се оказва по-устойчива на времето спрямо другите?

За целта на това изследване беше проведено анкетно проучване сред жителите на с. Стар Бешенов, Румъния, като чрез анкетните карти трябваше да бъде установена употребата на различни по произход лексикални единици – не само тяхната употреба, но и доколко тази лексика е позната и активна в речника на банатските българи от това селище. Общият брой на списъците с думи беше 10, като всеки един отразяваше лексиката, навлязла от определен език – немски, унгарски, румънски, турски и пр.

Предварителната работа, извършена по проучването, се състоя в избора на населено място в областта Банат, което да е достатъчно населено с банатски българи, но също така те да имат активни контакти и с румънци или други националности. Селото от градски тип Стар Бешенов се оказа подходящо за провеждането на такова проучване, тъй като населението му наброява около 5 хил. души, от които повече от половината са с български произход. Така социално-демографската картина на Стар Бешенов всъщност представя различни поколения банатски българи, с различна степен на образование и професия, но почти всички активно общуващи на своя говор не само в обкръжение изцяло от българи, но и с румънците в селото.

Две речи avtí dóξα

Яна Сивилова

Докладът разглежда техниките за реторична аргументация в две филмови речи. Спирам се на речта на Елизабет I в *Кралицата Дева* и я сравнявам с речта на Джордан Белфорт във *Вълкът от Уолстрийт*. Въпреки че още през Античността специалистите съветват оратора да не пледира срещу общественото мнение (*δόξα*), а да използва някаква хитрост, например да се престори, че се възхищава от своя противник, а впоследствие да разкрие несъстоятелността на подобна позиция, в двата случая имаме директно противопоставяне на аргументите и настроението на аудиторията, като и двамата говорещи залагат своя авторитет и измерват ораторския си престиж.

Докладът проследява техниките за аргументация – чрез ентимеми, епихейреми, примери и имаго.

Успехът на първата реч се дължи на внимателно подбраните сравнения, чиито корени се простират още в предлогическото мислене. Те мотивират идеологически една позиция, която не може да бъде разумно обоснована. Векове наред специалистите се опитват да открият реалните основания, които стоят зад нея.

Втората реч разчита по-скоро на изиграването. Тя е по-експресивна, наситена с фигури, но сред тях се откроява хиперболата, която ораторът онагледява пред своята публика. От друга страна, аргументацията разчита на така важната за американския начин на мислене идея за бързо забогатяване, която лежи в основата на американската мечта.

Въпреки че използват близки аргументативни техники, двете речи се отличават по отношение на стила. При анализа им все пак трябва да се има предвид, че те са насочени едновременно към две публики – от една страна към въобразената аудитория, която е била свидетел на тези изказвания, а от друга – към забавляващите се зрители, които не удържат в съзнанието си пространни доводи.

Сленгът (но и другите социолекти) в художествената литература (наблюдения върху романите „Нерон Вълкът“ на Хр. Калчев и „Реките на Вавилон“ от П. Пищянек)

Диана Иванова

В доклада се разглежда употребата преди всичко на сленгизми в българския роман „Нерон Вълкът“ от Хр. Калчев и в словашкия роман „Реките на Вавилон“ от П. Пищянек. Засяга се проблематиката на социолектите, сложните отношения между самите социолекти (сленг, аргю, жаргон, професионална реч), както и взаимодействието между социолектите и книжовния език. Обръща се внимание върху приликите, отликите и смесването на социолектите. Дават се примери от посочените романи, свидетелстващи за промяната в статуса на социолектизмите (преминаването на лексеми от сленговата формация към книжовно-разговорната лексика, към субстандартния пласт на езика – в словашката езикова среда, обособяването на междинен пласт между сленга и професионалната реч), както и гъвкавите и лесно преодолими граници на социолектите.

Двата цитирани романа представляват добър пример за присъствието на сленг и специфична професионална реч в художествено произведение, създадено след 1989 г.,

като причините за това са многоаспектни и се обуславят както от реалния исторически момент (политическата, икономическата, социалната и т.н. промяна в България и Словакия), така и от влиянието, което те оказват върху българския и словашкия език. На следващо място важна роля изиграват комуникационните канали, които популяризират некнижовните езикови формации и налагат масовата им употреба, така както налагат образите и примерите за подражание (стил, начин на живот, езикова изява).

Употребата на сленг в художествената литература не е ново явление, но продължава и развива в нови насоки традициите, представлявайки интересен и не особено често (и интердисциплинарно) изследван феномен, особено в съпоставителен план – в езика и художествената литература на две или повече славянски страни.

„Откровено“ за езиковия шаблон

Мария Григорова

Въпросът за ролята на езика в текущия живот на обществото, за формирането на неговата култура е бил обект на множество езиковедски статии. В доклада се коментират налагащи се все повече съвременни езикови образци, които правят речта бедна, граматично неправилна и стилистично некрасива. Тези езикови шаблони навлизат чрез медиите посредством езика на журналисти и участници в различни телевизионни и радиопредавания. Акцентира се на необичайни езикови съчетания с претенции за оригиналност, но далеч от нея. Например: как споделеното лично стана безсрамно споделено обществено чрез необичайната употреба на прилагателното *откровен*; употреба на предлога *през* вместо *чрез*; *само и единствено*; *в смисъл*; *по принцип* и др. Приведените доказателства за неумението да се използва голямото речниково и стилистично богатство на българския език будят тревога.

V. Съвременните лингвистични теории като форми на надмощие или като варианти на приспособяване при конструирането на езиковата реалност

Още нещо за лексемата нещо

Йовка Тишева

Обект на разглеждане в доклада са реализациите на субстантивираното неопределително местоимение *нещо* като модификатор към глаголни, адективни и адвербиални опори. В този тип конструкции *нещо* се употребява без предлог, освен това не се членува. Семантичната натовареност, свързана с изразяване на неопределеност, е „изместена“ от допълнителната възможност чрез тези лексеми да се показва и омаловажаване.

В изследванията, свързани със системата на българските местоимения (напр. Ницолова 1986; 2008) и по-специално – на неопределителните местоимения (Осенова 2002; Хауге 1977), подобни употреби или не се разглеждат, или само се регистрират, без да се анализират по-обстойно. Прегледът на данни от устната реч и от компютърно опосредстваната неформална комуникация показва, че при употребата на *нещо* в посочените конструкции се реализират три от параметрите на граматикализацията: разширение – ново (граматично) значение; десемантизация или семантично избледняване и декатегоризация. Освен загуба на синтактичната свобода в примерите се наблюдава и силна прагматизация в употребите на лексемата – тя е показател за отношението на говорещия към съобщаваната информация, а значението ѝ може да се изведе от контекста и да се определи като конвенционално (а не лексикално или граматично). В този смисъл промените, които се наблюдават, може да се интерпретират не само според дефинициите за граматикализация като „процес, който води от лексикална към граматична, а от граматична към по-граматична форма“ (Хайне и Кутева 2005: 14). Тук вероятно може да се търсят прояви на историческата тенденция измененията в употребата и функциите се отразяват върху значението на езиковата единица първо на пропозиционално, след това на текстово равнище, за я да превърнат в показател или маркер на определено експресивно/прагматично значение.

Дубитативът и семантичните карти на модалността и евиденциалността

Красимира Алексова

В доклада първоначално се разглеждат вижданията за семантичния обхват на евиденциалността и на модалността. Очертават се няколко изследователски позиции за отношенията, в които влизат модалността и евиденциалността: независими семантични категории, на категории в отношения на инклюзия и в отношения на частично припокриване. Специално внимание се обръща на епистемичната модалност, като се коментират субкатегоризации, известни в съвременната лингвистика. Семантичният обхват на евиденциалността се представя чрез многообразието от теоретични виждания и типологически класификации. Целта на съпоставките между вижданията за отношенията между понятията, изграждащи обхвата на модалността и евиденциалността, е да се очертае мястото на дубитативността. Това е необходимо, за да се изтъкне спецификата на граматикализираното изразяване на дубитативността в българския език – дубитативния евиденциал (недоверчивите глаголни форми).

В търсене на адекватен подход, изясняващ отношенията между епистемичната модалност, евиденциалността и дубитативността, се представят т.нар. семантични карти и принципите на тяхното изграждане. Коментират се важни критерии, върху които се изгражда аргументацията за отношенията между елементите (семантичните региони/полета) в семантичните карти.

Надмощието на функционално-дискурсивния подход при анализа на съюзи

Цветомира Пашова

В съвременното езикознание се противопоставят две основополагащи теоретични парадигми – формален подход и функционален подход. Макар надмощието доскоро, а може би и все още, да е на страната на формалния подход, особено в Северна Америка, функционалният подход набира все по-голяма скорост и е съвсем реалистично скоро да излезе начело. Основно предимство на функционализма е, че разглеждайки езиковата система във взаимовръзката ѝ с езиковата употреба той създава предпоставки за релативизирането на границите между изречението (единица на езика) и текста (единица на речта), между съдържателните и междуличностните значения, между синхронните комбинации на значения и диахронното им развитие. А всичко това означава доближаване до механизмите на реалния дискурс.

Ще се опитам да демонстрирам „мощта“ на функционализма чрез два съюза – българския „та“ и арабския „фа“. Ако анализираме двата съюза от перспективата на текста, а не на изречението, ще установим, първо, че те свързват не винаги отделни изречения, а често и групи изречения. Второ, ще установим, че тези съюзи сигнализират отношения между различни функционални единици на текста, представени чрез формалносинтактичната единица изречение, а именно състояния на нещата (единици на света на текста), пропозиционални съдържания (единици на тематичната йерархия) и речеви действия (единици на дейността йерархия). Това означава, че двата съюза имат значения, свързани със света, който текстът представя (репрезентативни или семантични) и значения, свързани с взаимодействието между участниците в комуникативния обмен (междуличностни или прагматични). Ще установим, че двата съюза се използват както в идентични, така и в различни контексти. Ако изследваме употребата на съюзите само в съвременни текстове, ще установим, че и честотата им на употреба в сходните контексти е различна, но ако потърсим в текстове от по-стари периоди, ще установим, че двата съюза са извървели сходен път на развитие, макар и етапите на този път да не са едновременни при двата съюза. Най-ранното значение и при двата съюза е последователност във времето. На по-късен етап това значение се трансформира в причинност. На следващ етап към репрезентативното значение се добавят междуличностни значения, но тук вече двата съюза се разминават, като развиват значения на базата на различни аналогии. Така анализът на двата съюза от гледната точка на функционализма, в синхронен и диахронен план, има най-висок обяснителен потенциал.

Доминанта и периферия на лексико-семантичното поле

Маргарита Младенова

Текстът представя виждането на авторката за лексико-семантичното поле на посесивността като йерархична структура, в която участват посесивните лексико-семантични варианти на основни единици от глаголната лексика. На базата на наблюдения върху реализирани дискурси се отделят ядрото и периферията на лексико-семантичното поле, доминирано от семантиката на глагола *имам* в българския език.

Разглеждат се възникващите системни отношения в рамките на лексикалната система, от синтагматичните съчетания се извличат и класифицират парадигматичните отношения в рамките на посесивността. Прави се опит за относително пълно представяне на семантичното поле, преди всичко с оглед на периферните му части, които имат далечно отношение към доминиращия лексико-семантичен вариант, включително и в случаите, когато посесивното значение възниква спорадично и под влияние на обкръжаващите дискурсни условия. Акцентът е поставен върху периферните и гранични за полето глаголи, които с основния си лексико-семантичен вариант принадлежат към други семантични полета, но дискурсните условия позволяват отделни техни употреби да изразяват посесивно значение. Техният кръг се разширява най-вече при експресивните употреби, за които жаргонният дискурс дава много широки възможности. Между двете крайности – доминантата и периферните за полето глаголи, при които спорадично възниква посесивна сема, се очертават зони на засилена и отслабена доминация на посесивната сема. По този начин се очертават йерархичните отношения в рамките на лексико-семантичното поле на притежанието.

Метафората – проблеми, дилеми, интерпретации

Диляна Денчева

Докладът предлага поглед към метафората през призмата на противоречията и единството в трактовката ѝ. Разглеждат се няколко опозиции:

1. Теории на метафората: сравнителна vs интерактивна теория. Сравнителната теория разглежда метафората като трансформирано сравнение (*X е като бик: X е бик*), а интерактивната приема, че е плод на взаимодействието на двете теми – главната и помощната (сторед терминологията на М. Блек). Двете теории дълго време предизвикват полемики и спорове в полето на „метафорологията“, без някоя от тях да успее да убедително да надделее.
2. Структура на метафората: също е полемична, както по отношение на броя на метафоричните компоненти (двукомпонентна – М. Блек, А. Ричардс vs трикомпонентна – Дж. Сърл, Р. Токарски), така и по отношение на назоваването им (главна тема/ помощна тема, тема/ метафоричен носител);
3. Генеза на метафората: също не оставя „метафоролозите“ равнодушни – предложенията относно нейното възникване минават през сравнението, предикацията, профилирането;
4. Типология на метафората: в процеса на изучаване на същността на метафората се обособяват множество типове, които не колидират помежду си, а изпълняват различни функции: конвенционална, художествена, *inopriae causa*, смела и др.
5. Интерпретация на метафората: този аспект предполага богата вариативност на перцептивните възможности; задължително обаче в случая трябва да отчетем, че само един от изброените видове метафори я допуска и това е художествената метафора.

За националното и интернационалното в съвременната българска терминология

Кристияна Симеонова

В този доклад се разглеждат важните въпроси за източниците за образуване на нови термини и терминоелементи в съвременната българска терминология. Основните пътища са три: използване на домашни езикови средства, използване на чуждоезикови средства (т. е. заемане на готови термини или калкиране) и едновременно използване и на домашни, и на чуждоезикови средства. Доста сложен, актуален и дискуссионен е въпросът за това, какво трябва да бъде съотношението между тези три начина, трябва ли някой от тях да има приоритет спрямо останалите и ако да, то кой и доколко. Чрез домашни езикови средства термини се образуват, като се използват номинативните възможности на българския език и характерните за него словообразователни начини и модели, които определят националния облик и националното своеобразие на всяка терминологична система. Ролята, мястото и значението на чуждите и интернационалните думи и термини в съвременната българска терминология са неоспорими, но и тук възниква въпросът *какво* и *доколко* трябва да се заема, кое чуждо ни е нужно и кое – не и как да предпазим съвременната българска терминология и българският език като цяло от обезбългаряване. Тези въпроси от десетилетия наред са актуални не само в българското езикознание, но и в българското общество. С особена актуалност те се отличават днес във времето на глобализацията. Така постепенно се стига до едновременното действие на процесите на национализация и интернационализация, характерни не само за българския език, но и за други славянски езици, в които демократичните промени и глобализиращият се свят вляха огромно количество нужни и ненужни чужди думи.

От пуризъм към теория на езиковата култура

Камелия Колева-Иванова

Ролята на лингвиста при създаването и утвърждаването на нормите на книжовния език е важен етап от историята и теорията на книжовните езици. Усъвършенстващите намерения на лингвиста и опитите му за насилствена промяна чрез кодификацията с цел езикът да стане „по-чист“, говори за наличието на пуризъм. Популяризирането на пуристичната доктрина цели утвърждаване на решенията от страна на езиковото общество. Интерес в този смисъл представляват критериите (исторически, национален и естетически), които прокламират в теоретичните си декларации чешките пуристи от списанието „*Naše řeč*“ и срещу които въстава първото поколение привърженици на Пражката лингвистична школа, от една страна, и проследяването на пътя, по който поемат българските книжовници при изграждането и утвърждаването на лингвистичните норми през Възраждането с оглед на посочените критерии, от друга. Еволюционистичният подход – след спорове, дискусии се приема консенсусно решение, който следват нашите възрожденски книжовници, предопределя очакванията и отношението на българското общество към дейността на лингвистите.

През следващите десетилетия, в периода от Освобождението до 20-те и 30-те г. на XX век, с оглед на чистотата на езика се наблюдават различни опити за надмощие на теоретични постановки на по-стари и по-нови лингвистични направления (младограматизъм, Пражка лингвистична школа, яфетизъм на И. Я. Мар). Изглежда спорите отново се решават от обществото (общественото мнение) чрез зачитане или незачитане на дадени езикови препоръки. Така чрез практическата реализация на чуждите теоретични постановки, чрез приспособяването им за родната действителност се ражда българската националноезикова доктрина.

VI. Конкуриращи се методики и добри практики при обучението по български език в средното училище и при обучението по български език като чужд

Надмощие или приспособяване в обучението по български език или за така наречения предопределящ ефект от оценяването (washback effect)”

Татяна Ангелова

Разработката е опит да се постави въпросът за влиянието на изпитните формати от външното оценяване върху обучението по български език – изборът на учебни похвати, процедурите за оценяване се ориентират почти САМО към подготовка за успешно участие във външното оценяване. Специалистите говорят за влиянието, което упражняват изпитите, външното оценяване, тестовото оценяване или изпитите за владеене на език върху процеса на езиково обучение. Наричат такъв ефект предопределящ или **washback effect**.

Защитаваната теза е, че от утилитарна гледна точка подготовката за успешно представяне на външното оценяване е несъмнено основен компонент на обучението по български език. Но той не е единствена „съставка”. От гледна точка на целите, които се реализират в обучението по български език, е съществено да се работи върху цялостното учебно съдържание, а не само върху онова, което е предмет на външно оценяване.

Изпитните формати, както и изпитните речеви жанрове, са своеобразна „ябълка на раздора” за специалистите от средното образование по български език и литература.

Изследователският въпрос е свързан с това кои изпитни формати упражняват положителен предопределящ ефект, и кои – отрицателен. Изследва се кои изпитни формати „работят” и кои „бавят” процеса на обучение, поставяйки архаични изисквания към кандидатите.

Като **изследователски процедури** се използват анкети с преподаватели и учители за изпитните формати. За да се отговори на въпроса, се анализират данни от проведените анкети. По-нататъшната изследователска работа е свързана с проучване на учебни резултати от външното оценяване по български език и литература и връзката им с предопределящия ефект.

Трудности в композиционното изграждане

Антония Замбова

Поради липсата на достатъчно опит с писмената реч младите хора често не осъзнават някои от нейните фундаментални различия с естествения разговор и последствията от тях. Такъв например е фактът, че при непрекия контакт между участниците в комуникативния акт смисълът на писмения текст трябва да се съдържа изцяло в него, тъй като читателят разполага само с текста, за да гради смисъл. Това налага друг тип смислова свързаност, друг тип референтна и кореферентна структура на цялото, различна роля на логическите и прагматичните пресупозиции. Различни са в писмения нехудожествен текст също така механизмите на редундантността и на езиковата икономия. Водеща за него е най-вече информативността, реализирана чрез сложната синтактична йерархия и множеството номинализиращи средства, а също и чрез логически обвързаната тематична прогресия. Неопитните автори обаче често са неопитни и като читатели и не успяват да видят текста си от обективна читателска позиция. Това е широко разпространен недостатък не само на съвременните млади хора, а и на всички неопитни писатели. За пишещия е най-трудно да разграничи действително казаното в текста от онова, което е имал предвид. А читателят може да прочете само първото и затова то трябва да е достатъчно информативно, свързано, ясно и логично, при това за читатели с различен опит и хоризонт на очакване. Нужните техники по правило се усвояват трудно и бавно. Прагматично ориентираното писмено обучение изисква паралелното овладяване на различни типове писмени модели, функциониращи не само в художествената, но и в административната, научната или медийната сфера. От първостепенна важност е овладяването на вътрешната организация на писмения текст, така че да се получи смислено, добре свързано, но и добре разчленено, завършено цяло, отговарящо на определено комуникативно намерение. За постигането на тези цели е необходимо формирането на много по-комплексна жанрова култура у подрастващите, особено в областта на писмените жанрове, и това би трябвало да залегне като една от най-важните задачи при тяхното съвременно писмено обучение.

Фреймовая методика обучения украинскому языку как иностранному

Ирина Кушнир, Татьяна Алексеенко

Статья посвящена проблемам реализации лингвокультурологического подхода в преподавании украинского языка как иностранного. Фреймовая методика предполагает использование фреймов как когнитивных структур, «кристаллизирующихся» на разных уровнях языковой системы, в преподавании украинского языка иностранным студентам. Авторы предлагают сочетать когнитивную теорию фреймов и лингвометодическую теорию речевых актов с целью оптимизации, интенсификации учебного процесса.

Поскольку основной целью изучения украинского языка как иностранного является формирование коммуникативной компетентности, фреймовая методика должна обеспечивать обучение видам речевой деятельности (аудированию, говорению, чтению, письму). С другой стороны, не менее важным на современном этапе лингводидактики признан лингвокультурологический подход. Главным принципом названного подхода является изучение языка в единстве с культурой. Общеизвестно, что культурная информация хранится не только в языке, но и в сознании его носителей в виде определённых когнитивных структур – фреймов, состоящих из ментальных «узлов и связей», имеющих национально-специфическую окраску. На метаязыковом уровне фрейм имеет концептуальное выражение, т.е. реализуется через концепт, который, в свою очередь, на основе ассоциативных лингвокультурных связей вербализуется. Концепт имеет языковое выражение в афористическом фонде языка, фразеологических единицах, лексемах с национально-культурным компонентом семантики. Описанную связь «фрейм – концепт – языковая единица» целесообразно взять за основу в построении методики обучения украинскому языку как иностранному.

Авторами статьи описаны особенности фреймовой методики презентации лингвокультурной информации в процессе языкового обучения иностранных студентов. Приводятся примеры реализации данной методики в обучении украинскому языку как иностранному.

Езикови и параезикови средства за повишаване мотивацията на учениците

Валентин Стоянов

Докладът разглежда пониженото внимание на учениците в контекста на новите технологии и дигиталното общуване. Авторът споделя своите практики за хармонизиране на отношенията между модерните технологии и боравеното с текста. Те са насочени към ефективно управление на дидактическите примери в часовете по български език и литература, което позволява да се запази водещата роля на словото пред компютърните технологии. В духа на конструктивизма докладът показва как дейността на учениците в интернет, техният говор и възприемане на света могат да станат ефективна част от учебния процес, като се превърнат в нагледно средство и основа за езикова дейност в часа. Представени са елементи от конкретни уроци, в които са анализирани текстове от сайтове за младежки чат, реклами с диалектни и жаргонни форми. По този начин може да се преодолее една от причините за ниската грамотност – пропастта между езиковите умения, усвоявани в училище, и реалната езикова практика на учениците в интернет. Обвързването между словото и технологиите може да се осъществи и чрез дейности, които са стояли в периферията на педагогическия интерес – графологичен анализ (в елементарен вид), употреба на емотикони и на паралингвистични средства. Смесването на високи и ниски жанрове, избягвано от методиката, но предлагано от интернет, провокира активното използване на смеха и на вицовете в час. С умелата намеса от страна на учителя вицовете могат да

компенсират прекалената сериозност на художествените текстове от учебните програми, да повишат емоционална и интелектуална активност дори при най-скучните уроци, да създадат отлична атмосфера за сериозна учебна дейност.

Обучението по български език като чужд в Китай

Тиен Дзиендзюн

В първата част на изследването в хронологична последователност е проследена историята на Катедрата по българистика в Пекиния университет за чужди езици – единственото средище в Китай, в което се изучава български език. Изброени са преподавателите и експертите, обучаващи китайските студенти, маркирани са някои фундаментални изследвания по българистика, в това число трудове, речници, учебници, помагала, преводна литература на български класици.

Втората част на изследването третира методологични въпроси, свързани с двадесет и осем годишната ми преподавателска практика. Представени са различни практики на обучение по чужд език в зависимост от броя на обучаваните студенти, техните нужди и т.н. В специална табличка е отчетено нивото на тяхната успеваемост. Анализирани и обобщени са и добри практики на обучение на някои от моите преподаватели и колеги от Катедрата.

Фокусът в третата част пада върху трудностите и най-често срещаните грешки, допускани от китайските студенти българисти – във фонетичната и глаголната система, членуването, словоредата, пунктуацията, стилистиката. Специално внимание е отделено на негативната интерференция на родния език.

В заключението са направени препоръки за по-нататъшната ни работа като преподаватели по български език като чужд в Китай, както и за бъдещото ни по-тясно сътрудничество с българските институции и ВУЗ-ове, ангажирани с разпространението на българския език, история и култура зад граница.

Грамматични форми на сказуемото при изразяване на учтивост в обучението по български език като чужд

Венера Матеева – Байчева

Статията е посветена на един от най-важните аспекти в обучението по български език като чужд – взаимодействието между език и култура. Обучението по чужд език е свързано неразривно с навлизането на обучаваните в концептите на културата на общността и приспособяването към нея. Важна част от всяка култура са етикетните норми и езиковите форми на изразяването им, които представляват специфичен код на общуването. Разглежда се овладяването на лексикалните средства и граматичните форми за учтивост като показател за езикова вежливост в речта на чужденци, изучаващи български език. Усвояването им формира езиково-етикетна компетентност, която е сред условията за ефективно взаимодействие чрез езика. Вниманието в изследването се спира по-конкретно на избора на формата на сказуемото в етикетните речеви единици в зависимост от нивото на учтивост – официално или неофициално.

Проблемът е разгледан от лингводидактична перспектива, като е направен анализ на използвани от студенти фрази в комуникативни ситуации на привличане на внимание, изказване на благодарност, отправяне на молба, изразяване на одобрение и при пожелания. Емпиричните данни са събрани чрез анкетиране на студенти, изучаващи български език на различни нива (A2 - B2). Сравняват се изрази, използвани от респондентите в зададен от анкетата формален и неформален контекст, съобразно параметрите на речевата ситуация (учстници, тема, място и време, цели на общуването). С оглед на избраните етикетни речеви единици е направена типология на допусканияте контекстуални и морфо-синтактични грешки.

За интерпретирането на иносказателността на някои фразеологични единици в процеса на обучението по български език като чужд

Весела Шушлина

Една от основните трудности, която срещат изучаващите съвременни езици, е усвояването на фразеологичния фонд на чуждия език. Тя произтича от факта, че фразеологизмите са езикови единици за непряка, вторична номинация, обобщени по образен път за изразяване на висока степен на информационна наситеност за оценъчно, експресивно отношение на говорещия. Тази специфика на фразеологичните единици мотивира и основната цел на изследването, а именно да се представят някои от възможните подходи към интерпретирането на иносказателността на фразеологизмите при включването им в процеса на обучението по български език като чужд.

В изследването се предлага трикомпонентен механизъм за изграждане на умения за интерпретиране на значенията на фразеологичните словосъчетания, чиито основни равнища са *разбиране* на прякото значение на отделните лексеми, изграждащи фразеологизма, *осмисляне* на преносното значение и адекватна *употреба* на фразеологичното словосъчетание в процеса на общуването. *Разбирането*, *осмислянето* и *употребата* се разглеждат като различни степени на интерпретация на дадена фразеологична единица, като различни нива в нейния „превод“.

Емпиричният материал, на базата на който са направени съответните изводи, е събран от анкетни проучвания, проведени сред чуждестранни студенти, изучаващи български език в СУ. Подборът на фразеологичните единици е съобразен със степента на лингвистична компетентност и с комуникативната способност на изучаващите български език като чужд да интерпретират иносказателността в неродна културна среда.

Методические средства организации самостоятельной работы студентов, изучающих украинский язык как иностранный

Татяна Уварова

Актуальность данной статьи обусловлена необходимостью повышения эффективности организации самостоятельной работы студентов при изучении украинского языка как

иностранного. Создание непрерывного учебного процесса преподавания украинского языка как иностранного в течение ограниченного времени занятий и вне аудитории является одной из актуальных задач лингводидактики. Непрерывность в обучении иностранному языку можно обеспечить путём использования интерактивных технологий для самостоятельной работы иностранных студентов, которые послужат средством управления их учебной деятельностью за пределами университета.

В статье описаны виды самостоятельной работы, предложены типы заданий, которые можно выполнять без руководства преподавателя. Наиболее эффективным способом организации самостоятельной работы иностранных студентов, изучающих украинский язык, автор считает дистанционное обучение. Рассматриваются преимущества и недостатки использования соцсетей в качестве платформы для дистанционного управления самостоятельной работой студентов.

Также в статье рассмотрены возможности использования игровых и поисковых веб-технологий для эффективной организации самостоятельной работы указанного контингента студентов и контроля их учебных достижений. Такие технологии основаны на использовании сетевых ресурсов и заключаются в создании микросоциальной академической сети для групповой поисково-игровой деятельности. Главным преимуществом названных технологий является возможность дистанционного управления учебным процессом путём предоставления иностранным студентам необходимых обучающих материалов в соцсетях, что вызывает высокую и устойчивую мотивацию к личному участию в деятельности самообучения и межкультурной коммуникации. Высокая мотивированность к самостоятельной работе иностранных студентов способствует формированию их коммуникативной компетентности за пределами аудитории.

За типове текстове кохезия от методическа перспектива

Рени Манова

Добрите методически практики в обучението по български език като чужд налагат разработването на текстоцентричен модел на преподаване. Това е цялостен подход (text-based teaching), поставящ във фокуса на вниманието текста. Според него текстът се възприема като притежаващ специфична структура знаков обект, обезпечаваш изпълнението на определени комуникативни функции в съответствие със замисъла на автора. Преподаващите чужд език, избрали този подход, открояват ролята на текста като резервоар на културни смисли и етноспецифични ценности. Най-адекватният начин за запознаването с граматичните, стилистичните и лексикалните особености на езика е свързан с представянето на определен текст – в него именно присъстват в цялост информация на отделните равнища на езика.

Една от основните стъпки при анализа на текста се свързва с проследяването на връзките между текстоизграждащите компоненти (изречения и надизреченски единства). От особена важност за чужденците, изучаващи български език, е да бъдат запознати с основните модели на свързване в текста.

Халидей и Хасан описват начините за спояване на текстовите конституенти като кохезионни връзки. Това са средствата, с помощта на които се свързват частите на текста по определен начин: референция, субституция, елипса, съюзно свързване, лексикални връзки. Като се изхожда от техния модел на описание, ще се състави макет за класифициране на връзките между текстовите конституенти в българския език.

VII. Интердисциплинарната адаптация на езикознанието към задачите на културологията, антропологията, политологията, социалните науки

"Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów" – модел за интердисциплинарна адаптация на езикознанието към задачите на културологията

Мария Китанова

Лексиконът е замислен по голям международен проект, наречен EUROJOS и разработен по програмата "Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą ", Narodowy Program Rozwoju Humanistyki" w latach 2012-2015" в Люблин от интернационален колектив, създаден от професор Бартмински. Това е речник от типа на Słownik stereotypów i symboli ludowych" (SsiSL, T. 1, ч. 1–4, 1996–2012). В него е представен материал от 12 езика (гръцки, литовски, полски, чешки, руски, белоруски, български, хърватски, сръбски, немски, френски, португалски), подреден по определена когнитивна матрица. Концепцията на лексикона се опира на седем ключови понятия, съставляващи инструментариума на люблинската етнолингвистика: езиков образ на света, стереотип, когнитивна дефиниция, гледна точка и интерпретативна перспектива, профилиране и профил, субект, ценности.

Лингвистичната аксиология – езикът като средство за изразяване на оценка и ценностна ориентация

Андреана Ефтимова

Съвременните лингвистични изследвания все по-често се обръщат към категории и термини, свързани с аксиологията, заради осъзнаването на езика като пространство, в което структурите на знанията, мненията, вярванията, въображението са свързани с оценяването. Оценъчността и ценностните характеристики се проявяват в езика и от техните проявления се интересуват аксиологически ориентирани дисциплини като етнолингвистиката, еколингвистиката, критическия анализ на дискурса, политическата лингвистика. Дори в журналистическата наука възниква направлението журналистическа аксиология (Антропова 2013: 24). Анализът на ценностите на журналистиката като професия, която формира общественото мнение, както и на медиакултурата като феномен в координатите на обществената ценностна система е задача на журналистическата аксиология. В полето на лингвистиката интересът също се измества от структурализма към антропоцентризма и аксиологията. Аксиологическата

лингвистика поставя въпросите за структурата и съдържанието на аксиосферите (съвкупности от същностни смисли на обществото), чрез които биха се изяснили критериите за оценка на редица съвременни явления; за методологията за проучване на ценностната ориентация на личността и обществото по езикови данни; за съотношението между личностните и националните ценности.

Етноспецифични варианти на рекламите

Красимира Петрова

В доклада се прави сондажно изследване на реклами на известни търговски марки и продукти (например, на автомобил, напитка, шоколад, козметика, перилен препарат и др.) на оригиналния език и се проследява съответствието на рекламата на български и руски език. Наблюдават се различни стратегии и реализации на рекламата: буквален превод на рекламата, търсене на функционален еквивалент, преаване на езикова игра на другия език, пълна подмяна на образ, персонаж, сюжет и др. Дали при превода на реклами се търсят етноспецифични еквиваленти, образи, ситуации? Приспособява ли се рекламата към определената специфична езикова и ментална етносоциоситуация. Така постепенно се натрупват негативни и положителни примери. Тъй като рекламата е поликодов семиотичен знак, анализират се както вербални, така и невербални компоненти на рекламата.

Езиково-стилистични особености на текста в рекламата на безрецептурни лекарствени продукти за деца

Силвена Ставрева – Доростолска

Съвременната медийната индустрия е основен проводник на информация за хората от най-ранна детска възраст. Потребителите са в ситуация на всекидневна интеракция с многообразни реклами. Прилагат се рекламни инструменти и средства за привличане на потребителите и за упражняване на комуникационни въздействия върху тях с цел задържането им като лоялни клиенти. Пред фармацевтичните фирми стои изборът на различни медийни индустрии, предлагащи ефективни стратегии и технологии за развитие.

Лекарствените продукти са различен вид продукти от всички останали и затова рекламирането им се подчинява на определени законови разпоредби. Въпреки това в рекламите на безрецептурни лекарствени продукти за деца в България се наблюдава употреба на класически маркетинг инструменти. Маркетингът откроява различни стимули и тактики, за да привлече потребителя. В съвременният свят тези стимули се излъчват към хората посредством електронните и онлайн медиите, като въздействат на първо място върху петте човешки сетива. Те определят и езиково-стилистичните особености на текста в рекламата на безрецептурни лекарства за деца.

Надписите върху лекарствените опаковки принадлежат на научния стил. Те трябва да съдържат точно определена от Закона за лекарствените продукти информация. Сетивното стимулиране на потребителя се осъществява, като върху части от

задължителния по закон текст върху опаковката се акцентира чрез различни изобразителни и езикови похвати. Необходимо е да се подчертае и важното маркетингово значение, което притежават както положителните и негативните езикови конструкции, така и езиковите конструкции с императивна семантика. Особено място в текста на рекламите за безрецептурни лекарства за деца имат евфемизмите и диминутивите.

Значение на социокултурните фактори при усвояването на английски като чужд език

Мариана Гоцева

През последните няколко десетилетия в различните сфери на езикознанието се забелязва все по-настоятелен уклон към налагане на когнитивни и психолингвистични теории и подходи в обяснението на процеса на езикоусвояване, които признават важната роля на социалната среда в този процес.

Когнитивната лингвистика (КЛ) например, отрича генеративните постулати на универсалната граматика и твърденията за съществуването на специален езиков апарат в човешкото съзнание, отговорен за усвояването на езика. Според нея, усвояването на даден език, или по-скоро, езиковите промени, както КЛ ги нарича, настъпват в резултат на употребата на този език. Усвояването на майчиния език се осъществява в резултат на излагане на езика и на употребата му в социални взаимодействия. Децата постепенно усъвършенстват езика си чрез имитация, аналогия, тестване на хипотези и генерализация.

Психолингвистиката (Робинсън и Елис, 2008; Пудз и Сикола, 2010) също защитава тезата, че усвояването на майчиния език при децата „се появява“ постепенно, в резултат на излагане на езикови модели, социална употреба на онова, което са запомнили от тези модели и на уменията им за тестване на хипотези.

Според когнитивните лингвисти, децата пристъпват към усвояване на майчиния си език с набор от социокогнитивни умения, които не принадлежат само на езика, а са част от общия домейн на редица когнитивни умения, които улесняват усвояването на езика.

Същите фактори влияят върху усвояването и на втори / чужд език, като например излагането им на изобилен, смислен входящ чужд език в подходяща езикова и социална среда, от който те могат да изберат модели за имитация и генерализация. Това би им дало възможности за тестване на хипотези чрез изобилие от речева продукция в смислен социален контекст.

Изследването ми по темата, включващо емпиричен материал от 107 мултинационални участници, обучаващи се във Великобритания, открива доказателства за значението на социокултурните фактори в обучението по английски като втори официален или чужд език, някои от които бих желала да представя на вниманието на участниците в конференцията.

Моделът на пресечните точки – 15 години по-късно

Катя Исса

През 2002 год. беше проведен свободен асоциативен експеримент на територията на две столици в Европа и Близкия изток – София и Аман. Въз основа на този експеримент бяха създадени асоциативни българско-арабски езикови модели (Исса 2003), които обясняват контрастивното мислене на българите и арабите, както и допирните точки между тях. Последният модел, наречен „моделът на пресечните точки“, предлага нов начин на общуване. Той се изразява в насочване на мисловни вектори, изхождащи от асоциативните мрежи на българите и на арабите в посока към обща комуникативна мрежа, основаваща се на толерантност и възприемане на другостта на различния етнос.

За целите на този доклад през 2017 год. експериментът беше повторен в по-малък мащаб със сирийски бежанци на територията на София. В него думите стимули са съобразени с новите условия на живот в сложната ситуация, създава се при наплива на бежанските вълни от юг. Актуализацията на модела 15 години по-късно се дължи на дълбокото убеждение на авторката в неговата уместност, въпреки че всеки език има своя метафизика, всеки народ – свои приоритети и всеки човек – свои асоциации.

Linguistics influence on the interdisciplinary research domain: culturology, anthropology, sociology

Ivana Miljkovic

The contemporary linguistics is in expansion nowadays, interfering all the other human sciences and expanding its importance as well as its research field. Linguistics deals with cultural characteristics of an entity. On the other hand linguistics researches their differences in cultural and anthropological meaning.

Considering and analyzing the work of Ferdinand de Saussure, the point of view of Claude-Lévi Strauss as well as the work of the contemporary linguists, like Christian Touratier and Georges Kleiber, the article suggests multidisciplinary analysis, showing a connection between a science of language, culturology and anthropology and refer to the sociological part in the contemporary multicultural world.

The article is focused on the research of polysemy as well as logical polysemy and their influence on a specific statement. The research deals with similarities and differences of the above mentioned statements in different languages as well as the influence of cultural and anthropological constant on understanding.

In that way, the parallel between semantics, as a linguistic discipline and culturology as well as anthropology is established and starts to play an important part in the language science.

The mentioned article also refers to sociological environment to some extent, which is directly reflected on sociolinguistics. This is another way of pointing out the close connection between linguistics and human sciences. The focus is specially based on the difference in understanding the same lexemes in different sociological environment. Therefore we turn to polysemy, once again, as well as to homonymy and so called “faux amis” which represents general characteristics of all languages. The semantic adaptation of lexemes is performed

and it directly shows the cultural and social connection between linguistics and the above mentioned sciences.

The aim of this article is to establish a connection between linguistics and interdisciplinary adaptation of language science, which exceeds its traditional boundaries and takes its legitimate position among the cognitive sciences.

«Аз съм ти сестра»: Оля и Женя, изгубени в превода

Иван Держански

Евгения, ты меня должна слушаться. Я твоя сестра...

– И я твоя тоже.

– Да... но я старше... и, в конце концов, так велел папа.

(А. Гайдар, «Тимур и его команда»)

Спорът между Оля и Женя за първенството и равноправието става на фона на два други конфликта. Единият е недостатъчното съответствие между езика и действителността: в системата от роднински термини отношението ‘сестра’ е симетрично, а според традициите в обществото не е съвсем така. Другият е съревнованието между прагматиката, на която разчита Оля, и семантиката, на която се позовава Женя: изборът на исканото значение на думата зависи от сътрудничеството между участниците в общуването. Подведена от речевите си навици, по-голямата сестра не успява да приспособи аргументацията си към ситуацията и това едва не ѝ струва търсеното надмощие.

Естествено е, че този разговор се превежда трудно на езици, в които роднинските термини изразяват относителната възраст. В доклада ще разгледаме шест такива превода — на унгарски, китайски, бурятски, вьетнамски, мансийски и монголски. Всички тези езици споделят свойството да имат отделна дума за ‘кака’, но изобщо системите им от роднински термини не са еднакви (напр. на унгарски има и дума с общо значение ‘брат или сестра, сиблинг’, безразлична към възрастта и пола), не е еднакво и положението им в цялостните езикови системи (напр. на вьетнамски тези термини играят и ролята на лични местоимения). Ще видим с какви затруднения са имали работа преводачите, доколко и по какъв начин са се справили с тях.

Ролята на заглавията в онлайн медиите

Катерина Войнова

Онлайн медиите заемат все по-голяма част от ежедневието на съвременните хора. Обект на изследване в този труд са механизмите, които използват за привличане на аудитория.

Развитието на технологиите налага развитие на жанровите форми. Онлайн четенето се характеризира с определени специфики. Обикновено потребителите прочитат заглавието на дадена статия, но рядко отиват до пълния текст чрез линка. Дори когато са отворили статията, читателите само преглеждат текста, без да го четат подробно.

Това налага специфични модели на писане. Текстовете стават все по-кратки, като липсва задълбочен анализ и коментар.

В онлайн журналистиката показател за качество е посещаемостта на сайта. Оттук идва стремежът за привличане на повече читатели. Заглавията са елементът в структурата на един текст, който може да бъде силен източник на трафик. Те са обект на изследването, тъй като привличат вниманието и продават информацията. Въздействат върху аудиторията чрез метафоричен изказ и образен език.

Желанието за привличане на повече читатели често води до забравяне на основните журналистически етични норми. Съсредоточаването върху сензацията и негативизма в заглавията води до деформация на съдържанието и липса на обективност.

Разпространяването на заблуждаваща или невярна информация е много по-възможно при публикуването ѝ в глобалната мрежа, тъй като всеки може да качва съдържание и да остане анонимен. Важна особеност на онлайн медиите е бързината, с която се споделя информацията. Именно бързото разпространение прави подвеждащите или непълни новини още по-опасни.

Топонимната гъстота в Пловдивско като отражение на демографските процеси в региона

Красимир Коилов, Мая Влахова-Ангелова

Пловдивска област се развива динамично в икономически и демографски аспект през последните 25 години. Сегашната демографска ситуация в района отразява глобализационните и урбанизационните процеси, протичащи там. Миграционните движения, реорганизацията на производството и промените в използването на земята, както и други демографски фактори оказват пряко влияние върху състоянието на топонимията в района. Променя се както броят, така и видът на използваните местни названия, появяват се нови имена, а някои стари топоними постепенно се забравят.

Това проучване изследва как настоящите демографски процеси влияят върху топонимията в Пловдивския регион посредством анализ на актуалната топонимична ситуацията в две населени места – с. Бенковски и с. Цалапица. Проучените селища са предпочетени като обект на изследване, тъй като са представителни за демографското развитие на Пловдивския регион днес и показват два противоположни модела: обезлюдяващо се селище с намаляващо население (с. Цалапица) и разрастващо се селище (с. Бенковски). Получените въз основа на проведеното емпирично проучване топонимни данни служат за съпоставка с по-стари данни и по този начин се проследява дали и доколко демографското състояние на населените места се отразява върху гъстотата на топонимната мрежа. Резултатите са изненадващи и показват, че динамичното социално икономическо развитие, разрастването на територията и увеличаването на населението на с. Бенковски довеждат до намаляване на броя на топонимите в района, а в обезлюдяващото се с. Цалапица техният брой не се променя.

Устойчиви сравнения с модул на сравнението цвят в българския и руския език

Теодора Кръстева

Предмет на доклада са устойчивите сравнения с признак (модул) на сравнението цвят в българския и руския език. Изследването е част от по-голямо изследване на устойчивите сравнения в лингвистичен и лингвокултурологичен план в българския и руския език. Избрани са УС с признак на сравнение - основни цветовете като бяло, черно, червено, зелено, синьо, жълто и сиво. Материалът е ексцерпиран от книгите „Устойчивите сравнения в българския език“ (1986) на Веса Кювлиева-Мишайкова, многотомния „Речник на българския език“ и „Устойчивые сравнения русского языка. Тематический словарь“ на Л.А. Лебедева, допълнени с примери от българския и руския национален корпус. За устойчиви сравнения в работата се приемат сравнения със съответната структура: модул на сравнението, сравнителната частица като (как – за руския език) и образ, чиято употреба е регистрирана в речници или литературни произведения. В центъра на вниманието не е доказване на устойчивостта на едно или друго сравнение и познаването му от носителите на езика. Някои учени не причисляват сравнения от този тип към УС, поради високата степен на правдоподобност. Признакът (в нашия случай - цветът) е твърде типичен и присъщ за обекта, с който се сравнява, и отсъства семантично преосмисляне. По тази причина сравнения с един и същ образ възникват и съществуват успоредно в различни езици. Според В. Кювлиева-Мишайкова важен е изборът на обект за сравнението, тъй като от всички възможности, всички обекти, които притежават във висока степен определен признак, народът избира точно определени.

Настоящото изследване има лингвистична и лингвокултурологична насоченост. То проверява доколко съвпадат УС с признак цвят в два близкородствени езика – българския и руския, установява еквивалентни отношения, а също доколко универсални или националноспецифични могат да бъдат сравнения, базирани върху визуалното възприятие на заобикалящата ни действителност, кои цветовете по една или друга причина са по-застъпени в УС, какви образи възникват в съзнанието при споменаването им и кои са доминантите.

Лингвокултурологични аспекти на ружата и употребата ѝ в народната медицина

Надежда Николова

Растенията са универсални символи на духовната култура на човека. Те образуват своеобразен растителен код, въз основа на който се изграждат и предават цели съобщения. Българският език е особено богат с имена на растения.

В доклада се посочва етимологията на названието **ружа** и производните имена.

Лечебната ружа (*Althaea officinalis* L.) е получила наименованието си от гръцки, което значи лекувам. Голяма част от видовете на растението притежават лечебни свойства. Народните названия на бяла ружа са: *божа ръчица, бял слез, волово око, дива ружа, просвирняк, прусворник, сталийска ружа, обикновена ружа* и др.

Видове названия на **ружа** са устойчивите словосъчетания: *бяла ружа* диал. раст. *Althaea officinalis* L., *горска ружа* диал. раст. *Althaea cannabina* L., *градинска ружа* диал. раст. *Althaea rosea* L., *дива ружа* диал. раст., *жълта ружа* диал. раст. *Calendula officinalis* L., *червена ружа* диал. раст. *Althaea rosea* L. и др.

Народните названия на *ружа* се класифицират по мотивационни признаци – цвят, свойства, място на произход и др.

Ружата е самодивско цвете, което е възпято и в народните песни. Израз на растителния код е символиката, която носи, свързана с цъфтеж, богатство, нов живот.

Вярва се, че билките имат голяма лечебна сила, ако са събрани в ранното утро преди изгрев слънце на Еньовден. Голяма част от билките са лековити, имат според народната вяра способност да прогонват самодивите и демоните на болестта.

Растението **ружа** намира широко приложение в народната медицина.

Силата ѝ според астролозите идва от Венера, защото растителното царство е под нейно влияние – най-женствената планета на небосклона.

В Българската народна медицина *ружата* се употребява при възпаление на бъбреците и пикочния мехур, при болезнено и затруднено уриниране, кашлица, пресипнал глас, кръвохрачене и др.

Политика чрез голотата – надмощие и подчиняване чрез езиково манипулиране на голотата на бразилските индианци от XVI век

Вера Киркова

Изследването (част от по-голям труд в процес на работа) е посветено на изучаването на езиковия образ на бразилския индианец от 16-ти век, изграден посредством писаните в периода информативни текстове – преки свидетелски документи на португалските откриватели, мореплаватели, заселници, колонизатори и мисионери йезуити за и от новооткритата бразилска територия. Разглеждат се особености на езиковото отражение на такава фундаментална и общозначима категория като „голотата“, позоваването и манипулирането на която ловко и целеустремено служи на имперската колонизаторска политика на португалците ту в една, ту в друга посока (често коренно противоположни и несъвместими наглед, но винаги подчинени на крайната цел за могъщество и увеличаване на броя на поданиците). Въз основа на употребяването, влагането на определен смисъл и натрапчивото тълкуване на лексика, свързана с голотата, се насаждат крайни модели за съществуването на бразилския туземец, поясняващи спецификата на прокараната пред света през 16-ти век португалска политика за надмощие и подчиняване.

Предназначено е за широкопрофилни лингвисти, филолози, антрополози, културолози, историци на езика, културата и социалните науки, за хуманитаристи най-общо, както и за неспециалисти, интересувачи се от процесите и механизмите в лингво-културните общности и като цяло от динамиката на промените в езиковото поведение на пишещите.

Парите като пресечна точка на лингвистични и икономически дискурси

Елка Петрова, Петър Петров

Парите заемат своето специфично място в народопсихологията на българите. Тези характерни за българите виждания са съхранение и отразени в езика. Изучаването на националния характер и възприятия, запазени в езика и взаимоотношението му с културата и личността, е един от актуалните проблеми, който вълнува изследователите на езика. Анализът на културните концепти следва да бъде тясно свързан с разглеждането на словесните форми, в които тези понятия са вербализирани и фиксирани като отражение на националното знание и съзнание. Богатството на фразеологичния фонд и народното творчество, с присъщите им устойчиви културни символи, и заложените в тях социални и психологически нагласи на хората, ги превръща в едни от най-благогатните и подходящи за анализ източници. Цикълът на оборотния капитал е свързан със сложна икономическа материя и това го превръща в трудно разбираем и недостъпен за осмисляне от широката аудитория. В продължение на тази логика Цикълът на оборотния капитал може да бъде съотнесен към идеите за мястото на парите в народопсихологията на българина, съответно взаимовръзката между езика, културата и личността, като се постави акцент върху практическото приложение на тези идеи. Подобно изследване е актуално, заради тенденцията към интердисциплинарност в науката, за съотнасяне на идеите на различни науки и проблемът за предаването на теоретичния учебен материал по по-достъпен и разбираем начин за аудиторията.